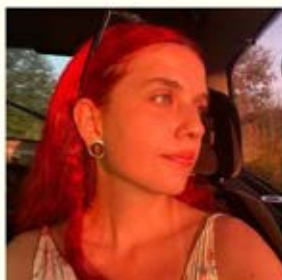

Revista de Antropologie Culturală

Sibiu, nr.7 / 2024

Comitetul de redacție

Director de ediție: Sabina Iulia Onisia Babencu
Redactori-șefi de ediție: Adelina Cristina Călinoiu, Georgeta-Maria Roman
Grafică: Maria Diana Crișovan, Ioana Raluca Vlad, Sabina Babencu
Galeria foto: Mariana Valentina Horumbă
Serviciu foto: Georgeta-Maria Roman, Mariana Valentina Horumbă
Corectori: Georgeta-Maria Roman, Maria Diana Crișovan
Relații publice: Adelina Cristina Călinoiu, Nicole Anamaria Naghi, Georgeta-Maria Roman
Redactor șef: Lect. univ. dr. Maria Șpan

Revista de Antropologie Culturală apare anual, din 2018 și este realizată de studenții din anul II, de la specializările Conservare și Restaurare/ Studiul Patrimoniului și Managementul Bunurilor Culturale/ Istorie din cadrul Departamentului de Istorie, Patrimoniu și Teologie Protestantă al Facultății de Științe Socio-Umane, Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu

Editura Universității „Lucian Blaga” din Sibiu
Imagine de copertă față și verso: Maria Diana Crișovan

Cum această revistă se concentrează pe a aduce, în prim-plan, anumiți oameni și povestirile lor, m-am gândit ca desenele de pe coperta față și de pe coperta verso să fie despre persoanele din spatele acestei reviste, mai exact, membrii comitetului de redacție: pe coperta din față, sunt șapte fete, fiecare din alt colț al țării, dar cu un țel comun: realizarea RAC 7. Fiecare dintre noi poartă costumul popular aferent zonei de proveniență. În același mod personal, pe spatele revistei, se poate observa câte un obiect care ne reprezintă. Povestea imaginii: Maria Diana Crișovan

Adresa redacției: **Bulevardul Victoriei, nr. 5-7, Sibiu**

TEL: **075914419**

revista.rac@ulbsibiu.ro/rac/alias
<https://magazines.ulbsibiu.ro/rac/alias>
<https://magazines.ulbsibiu.ro/rac/ro>

Facebook:
Revista de Antropologie Culturală

Instagram: **rac_sibiu_**
ISSN 2734 — 5793
ISSN-L 2734 — 5793

CUPRINS

EDITORIAL	04
LUMEA DE DINCOLO	
Georgeta-Maria Roman, <i>Poezia vieții cântată la finalul înmormântării. Versul din comuna Blăjel, județul Sibiu</i>	06
Rareș-Ionuț Andronie, <i>Crucile de lemn memoriale de lângă fântâni, garduri sau de la răscruce de drumuri, din comuna Orlești, județul Vâlcea</i>	10
Karina Comșa, <i>Obiceiuri de înmormântare la sașii din satul Rusciori, comuna Șura-Mică, județul Sibiu</i>	12
CRĂCIUNUL	
Valentina Mariana Horumbă, <i>Cântecele cetei de feciori din satul Cîinenii Mici, județul Vâlcea</i>	16
Iuliana-Daniela Cîmpan, <i>Îngrijirea costumului popular de june la Gura Râului, județul Sibiu</i>	19
Elena Lotrean-Cărăuș, <i>Tălmăcel - satul unde tradiția nu moare niciodată</i>	23
Anca Bucur, <i>Perspectiva mamei primarului cetei de feciori de la Racovița, asupra acestui obicei</i>	25
INFLUENȚE OCCIDENTALE	
Georgeta-Maria Roman, <i>la de Blăjel și gulerul elisabetan</i>	28
Viorel Fleșer, <i>Teddy bear-ul de la butea feciorilor din Cut, județul Alba</i>	35
COMUNITATEA CA FAMILIE	
Maria-Diana Crișovan, <i>Șezătoarea de la Balșa, județul Hunedoara</i>	39
Daniel Nicolae Stoia, <i>„Instituția” nășiei din Porumbacu de Jos, județul Sibiu</i>	44
Ioachim Radu Totoianu, <i>Ciobănitul în Mărginimea Sebeșului. Medicină veterinară empirică</i>	47
TRADIȚIILE ÎN DETALIU	
Cristina-Adelina Călinoiu, <i>Bradul în tradițiile locale din Sălătrucu, județul Argeș</i>	51
Naghi Nicole Anamaria, <i>Coșul de Paști din satul Decebal, județul Satu Mare</i>	53
TAINE DE FAMILIE	
Sabina Iulia Onisia Babencu, <i>Povestea străbunicii mele</i>	56
Karina Mihăilă, <i>O dulce amintire cu bunica, Cozonacii — tradiție culinară, județul Sibiu</i>	58
NUNTA	
Ioana Raluca Vlad, <i>Obiceiul covorului dinaintea mirilor, așternut de o nevasta tânără. Specificul orânduiei din Burdălești, județul Vâlcea</i>	61
Robert-Gabriel Andreică, <i>Tradiția darului de nuntă în comuna Mihăești, județul Vâlcea</i>	63
SĂ DESCOPERIM PERSONALITĂȚI DIN DOMENIU	
Iuliana Daniela Cîmpan, Georgeta-Maria Roman, <i>Iconarul tradițional în lumea modernă, interviu cu Florin Poenariu din Laz, Tezaur Uman Viu, pictură pe sticlă</i>	66
GALERIE FOTO	72
În loc de concluzii	78

EDITORIAL

Revista de Antropologie Culturală este mai mult decât o revistă, este o punte între lumi, între trecut și prezent, o călătorie care ne poartă spre amintirile lumii de odinioară, unde se întâlnesc dorul și iubirea. Revista cuprinde trăirile sufletelor, care devin temelia unor noi începuturi și în care se reflectă arhiva vie a acestui neam. Din dorința de a readuce, în sufletele cititorilor, amintirile copilăriei pierdute, dar și elemente vii de patrimoniu cultural imaterial, vă invităm să descoperiți articole din Revista de Antropologie Culturală nr. 7.

„Mă du departe, mai departe! În satul semănat sub munte,
La casa cu ferești înguste... la piscurile largi, cărunte.
Mă du acolo-n țințirimul unde-n poleiul alb al lunii,
Sub cruci de lemn slăbit de vremuri, își dorm odihna lor străbunii!
(...)
Împins de visele deșerte, zadarnic drumul tău îl sui,
Biet călător, în lumea asta, tu nu mai ești al nimănui!”
- Prăpastie, Octavian Blaga

Suntem ai nimănui odată ce ne pierdem în tumultul lumii și ne uităm obârșia, dar poveștile spuse aici ne învâluie cu farmecul lor, ne reîntorc acasă, unde totul prinde viață. Ruperea rădăcinilor te face un călător al pustiei, așadar dorim să ne reconectăm la origini și descoperim, că departe de a fi ai nimănui, suntem fiii unei istorii care dăinuiește.

Adelina-Cristina Călinoiu, Georgeta-Maria Roman

Iată câteva gânduri ale unor autori de articole din RAC 7:

Procesul de lucru la această Revistă de Antropologie Culturală a fost unul foarte complex, în care am prioritizat curiozitatea, perseverența și analiza. Fiecare dintre articolele studenților sunt inedite. Alături de colegile mele, sper că am reușit să comunicăm informații interesante legate de comunitățile studiate. Această revistă nu putea fi realizată fără o planificare riguroasă, creativitate și colaborarea, pe care am realizat-o împreună cu comitetul de redacție. Propriul articolul m-a ajutat să îmi deschid orizonturile și să am o mai bună înțelegere nu doar a lumii din trecut, dar și a propriei mele familii.

Sabina Iulia Onisia Babencu, Conservare și Restaurare

Pentru mine, realizarea acestui articol a însemnat o călătorie în sufletul meu și un dar prin care am putut să-mi redescopăr locul în care m-am născut.

Cristina-Adelina Călinoiu, Conservare și Restaurare

Dacă aș dori să descriu munca la Revista de Antropologie Culturală, într-un cuvânt, i-aș spune: CREȘTERE. Am crescut în acest proiect, ce a devenit, pentru mine, deschizător de drum. Revista de Antropologie Culturală mi-a dat șansa de a-mi trăi visul, de a scrie despre satul meu și de a face ceva, din pură pasiune și drag. Pentru mine, revista rămâne o mărturie, mărturia că, mai există loc de suflete și de frumos în tumultul acestei lumi.

Georgeta-Maria Roman, Conservare și Restaurare + SPMBC

Munca la revista de antropologie culturală a fost o experiență plăcută care mi-a oferit ocazia să explorez diversitatea culturală a zonelor din care provin colegii mei. A fost un proiect care m-a ajutat să învăț, să mă dezvolt și să-mi consolidez pasiunea pentru înțelegerea culturii noastre.

Ioachim Radu Totoianu, Istorie

Revista de Antropologie Culturală reprezintă, în opinia mea, un prim pas în cercetarea de teren și o primă experiență în ceea ce privește redactarea unui articol științific. Cercetarea mea abordează o temă inedită, legată de ceata de feciori de la Cut: un Teddy bear misterios care apare în mai multe fotografii.

Viorel Fleșer, masterat PVPI

Pentru mine, a fost o onoare și o bucurie să fac parte din echipa acestei reviste. Adunând informații pentru articol, am avut bucuria să mă întâlnesc cu oameni dragi sufletului meu, din satul meu natal. Consider că această revistă ne-a unit și pe noi, colegii de grupă.

Nicole Anamaria Naghi, Conservare și Restaurare

Nimic în lumea aceasta nu este întâmplător, asta ne-o demonstrează plămădirea Revistei de Antropologie Culturală, anul acesta sub auspiciile cifrei 7, simbol al păcii și liniștii. Dincolo de suferințele lumii moderne, în lumea satului încă mai găsești acea licărire de spiritualitate, rânduială și frumos – am descoperit aceasta în dialog cu oamenii pe care i-am intervievat, cei care, la momentul respectiv, au sădit speranța și puterea de a duce la bun sfârșit ceea ce cu greu s-a așezat, pentru că, fiecare vorbă de duh trebuia, mai întâi, pusă la suflet, ca un dar de mare preț. În acest demers, mulțumesc pentru răbdare tuturor persoanelor implicate în proiect, având certitudinea că bucuria unui asemenea dar, adus nouă tuturor celor ce vom descoperi bogăția tradițiilor fiecărei comunități ce am ales să o aducem la lumină, va fi gura de aer proaspăt, tocmai acum, înainte de Crăciun.

Iuliana-Daniela Cîmpan, SPMBC

Prin intermediul activităților desfășurate în cadrul acestei reviste, am avut oportunitatea de a înțelege structura unui articol științific și de a aplica metode de cercetare precum interviul și analiza documentelor. De asemenea, am descoperit ritualuri arhaice, cu semnificații deosebite, ceea ce mi-a permis să le înțeleg și să mă transpun într-o perioadă aparent uitată, prin intermediul informațiilor oferite de subiectul intervievat.

Ioana-Raluca Vlad, Conservare și Restaurare

Poezia vieții cântată la finalul înmormântării

Verșul din comuna Blăjel, județul Sibiu

Georgeta-Maria Roman, email: georgetamaria.roman@ulbsibiu.ro
Conservare-Restaurare, Anul II

*„Pune-ți viața în versuri, dacă vrei să simți viața
universului și să fii în legătură și armonie cu
ea.”¹*

Sfântul Nicolae Velimirovici

În comuna Blăjel, din județul Sibiu, viața omului este cu adevărat o poezie. Fiecare își are o poezie a propriei vieți și totuși nimeni nu cunoaște versurile ce îi descriu viața din pruncie și până în ultima clipă pe care o petrece pe acest pământ. Cum este acest lucru posibil?

Răspunsul este simplu: **VERȘUL**. Acest verș este scris și cântat de către cantorul bisericii, imediat după ce se termină slujba înmormântării. Cel mai potrivit pentru a ne descrie această tradiție este chiar actualul cantor al bisericii din Blăjel, Gheorghe Vador, n.1952:

„Mergând pe la înmormântări, cu cantorii mai vechi, am văzut cum se făcea. Am mai făcut eu poezii și mai știam, da’ mi-ar fi trebuit un model. [...] La lica Virica lu’ Roșca, am făcut primu’ meu verș și [...] mi-o ajutat Dumnezeu și așa un verș de fain i-am făcut...”.

¹ Sfântul Nicolae Velimirovici, *Învățăături despre bine și rău*, Editura Sophia, București, 2006, p. 46.

Tete Gheorghe păstrează, cu sfințenie, toate caietele de verșuri, (atât ale sale, cât și unele de la cantorii mai vechi) având aici o altfel de arhivă a satului. Am putea spune : **o arhivă a satului de dincolo**.

„De la sărăcustă, când ia iertăciunile preotul, atunci te inspiri. Atunci se povestește viața omului și toate problemele astea și eu atunci îmi iau notițe, ideile principale și văd cu ce o suferit, ce boală o avut, cum o murit, împrejurările în care s-o întâmplat. Până a doua zi, trabe făcut verșul. Deci sara, la sărăcustă, îmi iau toate

notițele, ideile principale le subliniez și, după-aia, le dezvolt. Dimineața, mă scol de dimineață, de la 4, de la 5, nu-mi trebe ceas, că știu că am de lucru. Și mă apuc. Dacă se nimerește duminica, să trăbe să mă duc la biserică, până atunci gat. Dacă nu... până la înmormântare. [...] În funcție de anotimp, de împrejurări, de vârstă omului, îs tot felu'. Se face o introducere, în funcție de anotimp, de cum să se tragă clopotele și, după, intri la cuprins, descrii viața... Apăi, mai înspre final, își ia iertare și se face o încheiere. Și la fiecare trăbe să-i faci ceva specific. [...] Iau caietele astea și mă uit care îs mai apropiate, ca anotimp, ca vârstă, da' nu copiez mot-à-mot, la niciuna. Nu poți nici să repeți strofele și fac câte 50-60 de strofe." (Gheorghe Vândor, Blăjel, n.1952)

Verșul este vocea prin care se spun cuvintele nespuse, este un ultim rămas bun, pe

care omul și-l ia de la toți și toate. Plecând de la vorbele marelui etnolog Ion Ghinoiu, putem afirma despre verș că acesta vine să continue viața omului dincolo de moarte: „Toate producțiunile funerare sunt cântate, păstrând canalul preistoric de comunicare cu sacrul, cântul, toate au valoare rituală și ceremonială, rezolvând probleme de mare finețe psihică generate de descompletarea brutală a familiei, obștii sătești, lumii de aici și de integrare a celui plecat în obștea celor morți”².

Slujba înmormântării se desfășoară într-un cadru aparte, într-un „spațiu sacru, care are pentru omul religios o valoare existențială”³ – în curtea celui decedat, loc în care, răposatul și-a desfășurat întreaga viață. Aici a crescut, a muncit, de aici a plecat, cu alaiul de nuntă, către altarul bisericii și tot aici, a fost martor la înmormântările înaintașilor săi. Din acest loc, prin glasul melodios al cantorului, se rostește poezia care cuprinde tot universul vieții omului.

² Ion Ghinoiu, *Lumea de aici, lumea de dincolo*, Editura Fundației Culturale Române, București, 1999, p. 60.

³ Mircea Eliade, *Sacrul și profanul*, Editura Humanitas, 2017, București, p.16

În curte, se împodobesc mărul și masa la care slujește preotul (masa se împodobește cu *hainele ălea bune* – adică cu cele mai bune fețe de masă, specifice satului), elemente pe care le regăsim, în aceeași formă, și la nuntă.

Verșul începe cu o invocare a naturii, care își continuă mersul firesc, deși o viață de om încetează:

*„Trecut-a vara călduroasă
și-o vint toamna ruginoasă,
Frunzele cad la pământ,
Eu mă duc către mormânt.
(...)*

*Cucu nu mai ști' cânta,
Că i s-o-ngroșat limba
Și io nu mai pot sufla
Că mi s-o oprit inima.”*

În această introducere, mai putem întâlni trimiteri la sărbătorile din timpul anului, precum:

*„Chiar aproape de Crăciun,
Eu pornesc pe lungul drum,
Pe drumul cari nu mai pot
Niciodată să mă-ntorc.
Acum, peste patru zile,
Se va naște prunc în lume,
Da' eu nu m-am învrednicit
De-acest praznic fericit.”*

Practic, toată natura, participă la suferința despărțirii celui decedat de lumea celor vii.

*„Pasăre ce zbori departe,
Hai zboară în străinătate,
Zboară până-n Spania
Du acolo veste rea.
Să audă și fata mea,
Că s-o prăpădit tata.”*

De asemenea, clopotele bisericii sunt invocate în verș.

*„Suna-ți clopote, suna-ți,
Vestea împrejur s-o dați
În Blăjel și-n alte sate,*

*Să se-audă de-a mea moarte.
Toate clopotele sune,
Lumea la noi să s-adune
Și să sune rar și lin
Că eu plec și nu mai vin.”*

După aceste introduceri, se relatează viața omului, care își ia, pe rând, rămas bun de la copii, frați, vecini, de la toți cei care sunt prezenți, de la preoții slujitori etc.

*„Nepoți și-a mele nepoate
Veri, verișoarele toate,
La cinstita adunare
Mă rog frumos de iertare
La cari ați vint azi la mine
Dumnezeu vă dea tot bine,
Iar voi domnilor preoți,
Care sunteți roată toți,
Dați-mi cuvânt de iertare
Acum, la a mea plecare.”*

Însă ce este și mai interesant este faptul că, în verș, întâlnim o prezentare a *lumii de dincolo*, drept un loc unde omul se întâlnește cu cei dragi.

*„Să știi că-n sara asta
Cu mamă-ta 'om cina
Și-o să-i povestesc de toți,
De copii și de nepoți.”*

Așa cum Ion Ghinoiu spune, acest cântec funerar împacă neajunsurile psihologice, creând un moment de maximă încărcătură spirituală. Fiecare membru al familiei este numit cu numele și gradul de rudenie, iar rugămintea de iertare și împăcare induce o stare a conștientizării decesului respectivei persoane. Este accentuată suferința de care omul scapă acum și acceptarea acestei treceri, care nu este o ruptură totală, ci o trecere în *lumea fără dor*.⁴

*„Haideți, acum, să pornim,
Să mergem la cimitir,
Că de vine-nserarea
N-om mai găsi cărarea,
Acolo e casa mea,*

⁴ Ion Ghinoiu, *Lumea de aici, lumea de dincolo*, Editura Fundației Culturale Române, București, 1999, p. 68.

*Unde-n veci de veci voi sta,
Vă aștept la sărbători
Cu lumânări și cu flori.”*

Bunicul meu, episcop al bisericii din Blăjel de peste 18 ani, participând la multe înmormântări, spune că, „la verș, se și plânge cel mai tare, îi și ultimul, atunci te despați... și nu-i ușor, când își aude fiecare numele și... e mai aproape de sufletul omului. La oricine mergi la înmormântare, **la verș tot verși o lacrimă**” (Gheorghe Roman, Blăjel, n.1947).

Auzind acestea, am fost curioasă ce este în sufletul celui care cântă:

„De multe ori, când îi vezi parcă cum plâng, așa, în hohote și... da’ parcă atunci îți dă Dumnezeu o putere, parcă ai un suflu, știi? De îți

vine... Sunt și dăți de îmi dau lacrimile, da’ caut să nu mă... că unii se opresc, ș-apăi mă forțez și mi-o ajutat Dumnezeu până acum.” (Gheorghe Vador, Blăjel, n.1952)

În concluzie, la Blăjel, *poezia vieții* chiar există și se traduce cu însăși *veșnicia*, cu pragul care desparte *lumile*, cu clipa care îi împacă pe toți cu toate, pentru bucuria revederii cu cei dragi, ce promite o reîntâlnire și, de ce nu, o înviere.

În verș, practic, se cuprinde cântărea: „*Să zicem: Fraților! și celor ce ne urăsc pe noi. Să iertăm toate pentru Înviere!*”.⁵

Aici poate fi ascultat verșul integral, al străbunii mele, cântat de domnul Gheorghe Vador.

Lista persoanelor intervievate:

Gheorghe Vador, Blăjel, județul Sibiu, n. 1952

Gheorghe Roman, Blăjel, județul Sibiu, n. 1947

Bibliografie:

Sfântul Nicolae Velimirovici, *Învățăături despre bine și rău*, Editura Sophia, București, 2006.

Ion Ghinoiu, *Lumea de aici, lumea de dincolo*, Editura Fundației Culturale Române, București, 1999.

Mircea Eliade, *Sacru și profanul*, Editura Humanitas, București, 2017.

⁵ Sinodul Bisericii Ortodoxe Române, *Slujba Învierii*, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2000, p. 24

Crucile de lemn memoriale de lângă fântâni, garduri sau de la răscruce de drumuri, din comuna Orlești, județul Vâlcea

Rareș-Ionuț Andronie, raresionut.andronie@ulbsibiu.ro

Studiul patrimoniului și managementul bunurilor culturale, anul II

Odată cu plecarea sufletului în lumea celor dreپți, imediat după îngroparea trupului, se amplasează o cruce de lemn, la mormânt, care să-i țină „umbră” defunctului. Deși, pe crucea mormântului, sunt date despre persoana decedată, cum ar fi numele, data nașterii, data decesului și „etatea”, pe crucile care se amplasează în apropierea fântânilor, gardurilor sau răscruce de drumuri, din comuna Orlești și din apropiere, pe lângă datele despre defunct, apar și diferite picturi cu „Răstignirea lui Iisus” sau cu „Învierea lui Iisus” și, imediat dedesubt, o formulă de genul: *Adapă-se sufletul robului lui Dumnezeu [...]*, în cazul crucilor amplasate lângă o fântână. Iar cele amplasate lângă garduri sau la răscruce de drumuri, în majoritatea cazurilor se folosește formula: *Pomenește, Doamne, pe robul tău [...]*.

Crucile care se amplasează la fântână (arhivă personală)

Cruci amplasate la fântână (arhivă personală)

La garduri, e un loc anume unde se pun?

„La garduri, se pun mai rar. De obicei, la intersecții, dar și la gard, unde știm că e liber și nu e nici-o casă, contează să fie la drum să o vadă toți. Se pune una d-aia mare, a satului. După, pun toți oamenii lângă, ea ca să păzească satul.” (Cristiana Andronie, Orlești, 1974)

Cine realizează aceste cruci?

„Mulți și le cumpără sau și le fac acasă, că nu e greu să faci o cruce. Aceștia mai bătrâni se mai duc la vecinii care sunt mai tineri, și au ce le trebuie, să le facă una. Doar la pictat trebuie

găsit un pictor bun, care face lucrare frumoasă. Aici, la noi, avem cam un pictor de le face la toți, ca d-aia vezi pictate multe la fel.” (Tinca Cocorăl, Orlești, 1944)

De ce se pune crucea aceasta la fântână?

„Așa se pune. Când se renovează o fântână, după ce se termină renovarea, se sfințește și mulți dintre oameni ori cer comandă la pictor din alte zone, ori își cumpăra una normală și scriu ce trebuie pe ea, că așa e bine, să le pui cruce să bea și mortul apă.” (Tinca Cocorăl, Orlești, 1944)

Crucea de la răscruce de drumuri

„Mulți, după ce moare omul, le pun la intersecție, că așa e bine, să fie văzut de oriunde ai veni, că doar d-aia îi scrii și pe cruce: „Pomenește pe robul tău”. Când treci pe acolo, să îl vezi și, poate, îl pomenești. Mulți d-aia cer să fie pictate cât mai frumos, sa-ți sară în ochi când treci.” (Cristiana Andronie, Orlești, 1974)

Crucile care se amplasează la intersecție de drumuri
(arhivă personală)

Cruci care se amplasează lângă gard sau lângă „crucea mare”
(arhivă personală)

Lista persoanelor intervievate:

Tinca Cocorăl, Orlești, 1944

Cristiana Andronie, Orlești, 1974)

Obiceiuri de înmormântare la sașii din satul Rusciori, comuna Șura-Mică, județul Sibiu

Maria Karina Comșa, email: mariakarina.comsa@ulbsibiu.ro
Istorie, Anul II

Plecând într-o adevărată aventură alături de una dintre prietenele mele cele mai dragi, am descoperit câteva aspecte interesante legate de obiceiurile de înmormântare ale sașilor din proximitatea Sibiului, mai exact din satul Rusciori, situat la aproximativ 10 km de oraș. Prietena mea, Diana Conțiș, originară din Rusciori, m-a pus în contact cu câțiva sași de acolo, pe care i-am intervievat.

Ajungând într-un sat relativ mic, cu case vechi și noi, majoritatea fiind construite în stil săsesc, am putut intra în adevăratul sens al cuvântului, în atmosfera satului, chiar în ziua de Bobotează. Am vizitat și cimitirele satului – cel al românilor și cel al sașilor –, aflate pe un deal, având intrări diferite, dar fiind despărțite doar de niște brazi.

În cimitir, sunt morminte chiar și de la începutul secolului al XIX-lea, majoritatea dintre ele având, ca elemente decorative, simboluri specifice sașilor, precum salcia plângătoare (unul dintre cele mai importante simboluri pentru sașii de la Rusciori), despre care am aflat, în urma realizării interviurilor, ca reprezintă copacul vieții și importanța rădăcinilor de familie, a relațiilor familiale și comunitare: „Are legătură cu acea împărțire în neamuri, fiindcă pomul vieții este simbolul de unde te tragi, că nu ești primul venit” (Katharina Jingha Hermine, Rusciori, n.1940). De asemenea, acest simbol mai poate însemna și modul în care oamenii deplâng mortul, crengile trestiei reprezentând lacrimile îndurerărilor. Pomul mai este numit și „Trauerweide” (Martin Balasch, Rusciori, n.1941).

În timpul vizitei mele la Rusciori, am realizat primul interviu cu bunicii Diane, Elena și Ioan Conțiș. Elena a îngrijit o bătrână săsoaică, până la moarte. De la bunica prietenei mele, am aflat niște informații mai mult generale, în legătură cu înmormântarea sașilor, din momentul în care defunctul moare și până la masa de după înmormântare (pomană).

„Înainte de înmormântare, mortu 'se spală, se îmbracă în niște haine, care sunt puse de mult acolo-n ladă – se zice ladă, nu dulap, așa – și, cu hainele ălea, se îmbracă mortu'.” (Elena Conțiș, Rusciori, n.1948) Martin Balasch adaugă: „Și-apăi, în camera în care locuia, era adus copârșeu'. Prima dată, îl pune pe bancă [pe post de nășalie]. Avem o bancă anume, care e tot în biserică pusă și-apăi vine cu banca aia și îl pune pe [ea] îmbrăcat, așa, până aduce copârșeu'. Apăi se duce copârșeu' și o seară înainte se priveghează” Martin Balasch (Rusciori, n.1941).

„Dup-aia, în prima seară de priveghi, vin rudele, vecinii. În a doua seară de priveghi, vine

toată comunitatea săsască sau germană, cum vrei tu să scrii, așa, și cântă niște cântece de... [jale].” (Elena Conțiș, Rusciori, n.1948) Un cor de bărbați vine să cânte la priveghi.

Conform mărturiilor, sunt aleși chemători care au sarcina de a anunța oamenii din vecinătate și comunitate, că sunt chemați la înmormântare, urmând să noteze, pe un tabel, cine va fi prezent și cine nu.

Slujba de înmormântare este oficiată de preotul reformat.

La înmormântare, în trecut, cânta și fanfara (plecau la cimitir cu fanfara): „eram tot mai mulți, tot câte doi-trei din fiecare instrument” (Martin Balasch, Rusciori, n.1941). Fanfara era organizată din membrii ai comunității săsești, ultimul șef fiind chiar domnul Martin Balasch.

După slujba religioasă, defunctul este condus spre cimitirul săsesc, pe un drum separat de cel pietruit sau asfaltat, fiind unul prin spatele bisericii, și, ajuns acolo, urmează să fie îngropat.

La groapă, se mai cântau câteva cântece de jale, înainte ca defunctul să fie pus în groapă. Groapa este săpată de bărbații din comunitate și vecinătate. „Și pe urmă intram înapoi în biserică și, în biserică, atuncea, mai ține părintele o slujbă, cum ține duminica, mai scurt, și acolo spunea toată viața mortului”. (Balasch Martin, Rusciori, 1941)

Ca final al întregului proces, în trecut, adesea se ofereau mâncăruri reci, ca pomană pentru cel decedat. Un alt element ce diferențiază sașii de români este faptul că, la sași, nu se mai organizează parastase la șase săptămâni sau după mai mulți ani, singura excepție fiind „când îi zâua morților la sași [la sfârșit de noiembrie]. Atuncea să duce, să pregătește mormântu’, dacă-i timpu ’frumos, așa, și vrea preotu ’să meargă acolo, să facă o rugăciune pentru toți morții și să cânte un cântec, cam asta îi. Asta, *Ziua morților*, e în fiecare an, da”. (Elena Conțis, Rusciori, n.1948). Ei se mai pot pomeni în danii, dar atât. Familia, în schimb, oferă donații bisericii („Spende”), în amintirea decedatului.

Iată câteva informații (aflăte de mine, pe teren), cu privire la sat și comunitate, ce merită menționate: în prezent, la Rusciori, mai există doar șase-șapte sași, acesta fiind, în trecut, un sat predominant săsesc; practicile s-au schimbat și simplificat odată cu trecerea timpului și din cauza numărului scăzut de membri ai comunității. Drumul ce trece prin Rusciori și ajunge la Apoldu de Jos a fost folosit adesea de soldați, în timpul războaielor, deoarece nu era consemnat pe nicio hartă, în afară de cele strategice, și era relativ necunoscut soldaților străini.

În prezent, biserica evanghelică a sașilor din Rusciori este sub egida bisericii din Turnișor, care mai are alte șase edificii sub conducere. Biserica a trecut prin mai multe incendii și reparații, între 1490-1700.

Persoane intervievate:

Elena Conțis, Rusciori, n. 1948

Ioan Mihai Conțis, Săliște, n. 1945

Martin Balasch, Rusciori, n. 1941

Tino Balasch, Rusciori

Katharina Jingha Hermine, Sibiu, n. 1940

Ioan și Elena Conțis

Martin și Tino Balasch

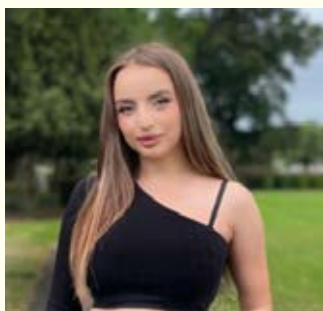
Diana Conțis, mediator

*imagini din arhiva personală

CUNOAȘTE ȘI PROTEJEAZĂ

**PATRIMONIUL CULTURAL
IMATERIAL**

Cântecele cetei de feciori din satul Cîinenii Mici, județul Vâlcea

Valentina Mariana Horumbă, email:
marianavalentina.horumba@ulbsibiu.ro
Conservare-Restaurare, Anul II

„Io, când mă duc în sat, trăiesc colindu’ ăla... că să pierd! Dacă n-ai tradiții, n-ai nimic!”

În 2013, Colindatul de ceată bărbătească (din România și Republica Moldova) a fost înscris pe Lista reprezentativă a patrimoniului cultural imaterial al umanității.

Satul Cîinenii Mici din județul Vâlcea, este un sat amplasat pe Valea Oltului, într-o zonă montană deosebit de pitorească. Localitatea este străbătută de râul Olt, care joacă un rol important în formarea și dezvoltarea sa. Din punct de vedere etnografic, acesta are o istorie îndelungată, păstrând numeroase obiceiuri și tradiții transmise din generație în generație. Una dintre ele este Colindatul de ceată bărbătească.

Perspectiva lui Avram Florea asupra cetei de feciori

Din perspectiva lui Avram Florea, colindatul de ceată bărbătească este o tradiție deosebit de valoroasă și veche, esențială pentru identitatea și coeziunea comunității. El vede această ceată ca pe un pilon al culturii locale: „Această tradiție nu are limită, deci provine din moși-strămoși. Deci, de o sută de ani, știu io de la părinții mei, înțelegi? E o tradiție foarte veche. Colindele noastre au fost unele dintre cele mai frumoase colinde din Țara Loviștei. Am câștigat premii cu ele, eu, personal, părinții mei. Am fost la Cluj Napoca, la București, la Sighetu Marmăției, peste tot. Dar, datorită comunismului, nu ne-au dat nimic, ne-au spus că n-am câștigat nimic și, în fond, noi câștigasem.” (Avram Florea, Cîinenii Mici, n.1974)

Domnul Florea își asumă un rol activ și crucial în menținerea în viață a acestei tradiții, recunoscând că, fără eforturile sale, obiceiul s-ar fi pierdut deja. El subliniază dificultatea de a găsi tineri, care să știe și să aprecieze aceste colinde, observând că interesul pentru tradiție a scăzut dramatic, în rândul noilor generații. „Măi, tradiția – îmi cer scuze că tre să îți spun –, da’ tradiția asta eu o țin. Că, dacă n-aș mai fi io, ar muri de mult tradiția asta. Eu o țin, mă zbat cum pot, cum pot”. (Avram Florea, Cîinenii Mici, n.1974)

Ceata de feciori era formată din tineri necăsătoriți. Pe vremuri, iapă și casier aveau roluri importante în ceată. Înainte, feciorii umblau în costum național, fiecare după rangul care era. Fiecare ceată avea propriile reguli și ritualuri de inițiere, pentru noii membri. „Nu, n-aveai cum să pui însurat, fiindcă așa era regula. Păi, în momentul în care ești căsătorit, nu mai umbli cu băieții, nu mai ești fecior. Că asta e ceata feciorilor. Deci, înainte, casierul avea un om al lui, care căra o pereche de desagi. Știi ce-s ăia desagi, nu? Așa, la fiecare fată, se dădea o prăjitură, un cozonac, un ce făceau ele acolo, ce puneau bătrânii înainte și, la băiat, se dădea un cârnăț, o pecie de carne și, după ce să adunau toți, se făcea masa băiețâlor, în prima ză de Crăciun.” (Avram Florea, Cîinenii Mici, n.1974)

Ceata de feciori juca un rol important în consolidarea coeziunii comunității, fiind un factor de socializare pentru tineri și o modalitate de transmitere a tradițiilor, de la o generație la alta. Prin participarea la ceată, tinerii învățau despre valorile comunității, despre respectul pentru tradiții și despre importanța colaborării și a muncii în echipă. „De la părinți am învățat cântecele, fiindcă, la mama mea, cum ți-am spus,

la bunica mea, a fost șezătoarea. Eu stăteam acolo, pe un pat de foi, cu saltea de foi, și mă băgam în spate la băieți. Stăteam pă perină și auzeam cum cântau și le-am învățat. Mi-au plăcut, că, dacă nu-ți place, degeaba.” (Avram Florea, Cîinenii Mici, n.1974)

Tinerii colindau, la fiecare casă, o colindă specifică. Existau colinde pentru boieri, fete mari, băieți, văduve etc. Prima casă colindată era întotdeauna casa preotului, iar apoi, se mergea pe rând, prin sat. Cântecul este interpretat în două strune, cu excepția celui denumit „Ziorile”, fiind cântat continuu fără pauze, de la un capăt la celălalt al satului, fiind și ultimul cântec din repertoriu.

„Fata mea, deci ce semnifică cântecele ăstea... deci cântecele ăstea, când mergi la fiecare casă, fiecare casă își are colinda ei, se știe. Fiindcă fiecare casă, unde erau boieri, [...] era cântecul 'de boieri Ce-s ce-acești domni mari boieri, care e și cântecul 'lu 'bunicu-tu, înțelegi? Cântecul 'căsii sau Cântecul 'fetii, unde era fată mare – că așa se spune –, se cânta Curge, curge. Unde era băiat, se știa, se cânta Cântecul 'băiatului. Unde era văduvă, se cânta Cântecul 'văduvelor. Sus în plaiul muntelui e cântecul la care au oi, Ca-nspre malu 'Dunării, ăla e un cântec de boieri, mai de boieri, așa. Ferice cel mare, ăla e la cântecul 'căsii. ăla întâi, începi cu ăla. Apoi, dacă mai sânt alte pretenții, cânti și alte cântece. Deci prima casă se cântă la popa – așa a fost de când știu, de când am pomenit. Io am cincizeci de ani și, de la paispe ani, umblu cu băieții. De când am pomenit, mergeam și îi cântam lu 'popa. Și, dup-aia, de-acolo o luam, din capu 'satului, de la Ilie Căzacu. De-acolo să începe satu'. ăla e primul 'cântec, De-astă seară, ce seară este, ăla să cântă. E primul 'cântec care să cântă în sat.” (Avram Florea, Cîinenii Mici, n.1974)

Câteva cântece cântate de Florea Avram:

Cântecul fetii – Curge, curge

Curge, curge, râu ripede, (bis)

Lerui Doamne,

La mijloc de codru verde.

Se fac două ostrovioare, (bis)

Lerui Doamne,

La mijloc de codru verde.

Spală (numele fetei), darurile, (bis)

Lerui Doamne,

Ea le spală, le spoiește.

Pietre albe le spoiește, (bis)

Lerui Doamne,

Se uită cam de-o parte.

Cam deoparte nu-i departe (bis)

Lerui Doamne,

Tare vine-un grămatic.

Grămaticu-i calu-i albă, (bis),

Lerui Doamne,

Nu e alb, de felu 'lui!

Ci e alb de dalba-i spumă, (bis),

Lerui Doamne,

De departe cum venea

De de departe-ngenunchiară, (bis),

Lerui Doamne,

Și din gură așa-n grăiară:

Fă-mă, Doamne, ce m-oi face, (bis),

Lerui Doamne,

Fă-mă, Doamne, di-un șoimel,

Di-un șoimel, di-un porumbel, (bis)

Lerui Doamne,

Pe picioare gălbioare,

Pe-aripioare-s peștricioare, (bis)

Lerui Doamne,

Să mă salt la ostrovioară.

Să-i fur (fata) darurile (bis)

Lerui Doamne,
 Ca n-o iau roabă să-mi fie (bis)
 Și o iau doamna să-mi fie
 Doamna mea a curților (bis)
 Nora părinților
 Cumnățica fraților (bis)
 Fraților, surorilor
 Și unde-i (fata) ce-a frumoasă,
 Ea sa fie sănătoasă!

***Cântecul de boieri – Ce-s ce-acești
 domni mari boieri***

Ce-s ce-acești domni mari boieri, (bis)
 Ei de greu ce-au adormit, (bis)
 Cu alică puse-n cuie, (bis)
 Cu arme la căpătâie, (bis)
 Cu pistoale la picioare, (bis)
 Prin zăvrelle turturele, (bis)
 Prin fereștri-s porumbi verzi (bis)
 Și-acest stol de porumbi verzi (bis)
 Ei săltara și zburară (bis)
 Sus, mai sus, se ridicară (bis)
 [...]

Cântecul căsii – Ferice cel Mare

Ferice, Ferice, (bis)
 Oi da lerui Doamne
 Și ce-acești domni buni
 Și-ai lui Dumnezeu, (bis)
 Oi da lerui Doamne,
 Căci din curtea lui
 Născut-au, crescut-au, (bis)
 Oi da lerui Doamne,
 Doi veri și doi peri.
 Florile-s vinecioare, (bis)
 Oi da lerui Doamne,
 Merele-s roșioare.
 Perele-s gălbioare, (bis)
 Oi da lerui Doamne
 Și sînt, Doamne, sînt... [...].

Concluzie

Cântecele cetei de feciori, așa cum sunt descrise de Avram Florea, reprezintă mai mult decât simple manifestări artistice. Ele sunt vehicule ale tradiției, transmițând valori, de la o generație la alta. Analiza etnografică a acestor cântece relevă complexitatea și profunzimea culturii tradiționale românești, evidențiind rolul central al acestor obiceiuri în păstrarea identității și coeziunii comunității.

Persoană Intervievată: Florea Avram

(Șutu), Cîinenii Mici, județul Vâlcea, n.1974.

Îngrijirea costumului popular de june, la Gura Râului, județul Sibiu

Iuliana-Daniela Cîmpan, email: iulianadaniela.cimpan@ulbsibiu.ro
Studiul Patrimoniului și managementul bunurilor culturale, Anul II

Gura Râului este un sat din Mărginimea Sibiului, situat la o distanță de 18 km de orașul Sibiu, fiind principala poartă de intrare în Munții Căminului. Este unul dintre puținele locuri unde tineretul mai păstrează tradițiile și obiceiurile specifice, având un respect deosebit pentru acestea. Este satul pe care Lucian Blaga îl invocă liric, în poezia „Bocca del Rio” numindu-l „țara-ntr-un dealuri, satul sub lună” sau „rană în spațiu”. Tot el îndruma: „Ar trebui să vezi cândva Gura Râului, ca să înțelegi ce înseamnă colț de rai cu străveche tradiție și cultură românească”.

De-a lungul timpului, numeroase personalități s-au abătut pe aici, fiecare recunoscând autenticitatea și bogăția locului.

Dintre numeroase obiceiuri păstrate de la înaintași, gurânii se pot mândri cu unul ajuns în *Lista reprezentativă UNESCO a patrimoniului cultural imaterial al umanității, Colindatul de ceată bărbătească*. În jurul acestui obicei, planează sărbătorile de iarnă, fiind așteptat cu entuziasm, curiozitate, dar mai ales cu dor, de către toți membrii comunității.

Însă, pentru a se înfățișa înaintea comunității, junii încep pregătirile cu aproximativ o lună înaintea Crăciunului, un lucru ce nu rămâne la voia întâmplării, fiind pregătirea costumului de june. Acesta presupune, pe lângă efortul material în achiziționarea sa, o grijă aparte, deoarece, atunci când te gândești la june, primul gând este **rânduiala**.

Despre îngrijirea costumului de june, de la Gura Râului, am aflat mai multe de la Maria

Câdea, mama unui june, ce joacă în ceată, pentru al doilea an.

Doamna Maria, vă rog să îmi povestiți cum pregăteați hainele românești pentru june?

Păi, mă pregăteam înainte cu vreo două săptămâni. Le spălam, le albăstream todeauna, era zăpadă și dădea foarte bine cu zăpada, așa, albăstrite, călcate, aranjate pe umeras. Nu trebuia să spăl nimica de sărbători. Patru zăle nu aveam de treabă cu spălatul, că le aveam, pentru fiecare ză – cămașă, cămășoaie. Țătia erau importante: cămașa – la noi, să zăce cămașă, că, la fete, îi zăce ie – și cămășoaia. No, astea trebuia avute patru zăle, să nu spălăm de sărbători.

Și dumneavoastră vă pregăteați și aveți mai multe rânduri?

Aveam mai multe rânduri. De exemplu, anul ăsta am avut șasă [...]. Cămașă nouă, călcată, puteam să o scot, o clăteam un pic, așa numa, și n-o mai băgam în vinețală, așa-s ăstea făcute noi, nu să mai bagă în vinețală, că îi materialul dat spre albastru un pic. Și, dacă n-o fost nici zăpadă, nu... nu o trebuit. Ș-așa ne-am pregătit noi! În toată dimineața, când venea, [era încă întuneric afară], dezbracă-! Trea să-l ajuți să să dezbrace, că nu putea. Să mai dezbrăca și sânur, da 'trebuia [ajutat cu] țârsâni...

Țârsânii îi scoateți de fiecare dată sau nu?

Nu, țârsânii-s cusuți înainte, deci ei, la biserică, merg cu haine normale, fără țârsâni. Când veneau de la biserică, pe vremuri – acum nu să mai face așa –, pe nădrajii ăia, veneau acasă, venea o fată și-i cosa. Da', acum, nu să mai

face așa. Acuma-i coasăm dinainte, pe alți pantaloni. Ei vin dimineața, să dezbracă de ăia, își ia ăștia cusuți gata și pleacă. Îmbrăcați și pleacă.

Junii la Sf. Liturghie, în dimineața de Crăciun

Deci, înainte, era mai greu cu târsânii...

Era foarte greu procedeul. Trebuia să fie o fată și îl punea pe masă sau pe scaun și trebuia să stea drept, până-i cusa. Erau necusuți... [trebuiau cusuți] să fie la linie, să fie la linie cu nădrajii, no, asta era atuncea. Acuma, să coasă, să dă jos, să îmbracă, da 'nu să poate îmbrăca sângur, că, no, trebuie aranjat.

Și cine confecționează târsânii?

Sânt femeii [...], e soacră-mea care face, la foarte mulți juni și să sperăm că o mai țâne Dumnezeu, să mai facă la care nu au. Da 'e foarte greu de făcut. E foarte greu, că eu știu. Faci partea din față, cu mărjelele, cusute, cu ace diferite, că n-au tăte găurile la fel și paietele. Pe urmă, ia partea din spate, ciucurii. No, ciucurii trebuie separat făcuți. Îi făcea pe-o ață, c-am făcut, la Junii Sibiului. Era Dorel mic și m-am apucat cu soacră-mea, [am făcut] vreo douăzeci

de perechi de târsâni. Aici, în curte, am făcut.

Târsâni cu bumbureze

Și dacă se pierd elemente din ei, de exemplu bumbureze, la fel trebuie să le coasă?

Deci clopoțelii totdeauna, noi, când am fost făcut, i-am făcut separat. Clopoțelul nu pe-o sfoară. Mai demult, soacră-mea, când o făcut prima dată, erau toți pe-o ață. Așa să merjea, pe o ață, și, dacă cădea unu', cădeau mai mult. Da', când am făcut cu ea, în 2005, fiecare clopoțel, bumburează, fiecare bumburează cu ața ei, cu nodu' ei, cade una. Una, nu cade zece. Și îs și mai eleganți, da' îi foarte mult de lucru. Până făceam, nici nu mai știu câți metri de ciucuri la un picior, că, la o pereche-s, doi. Și îi de lucru, foarte mult de lucru. Acuma, să îmbracă dimineața, pleacă.

Cine sunt persoanele care-l îmbracă? De obicei, era sora...mătușa... mama?

Mama-i îmbrăca, mama-i dezbrăca, mama-i aranja penele, mama: *la-ț' băta!, la-ț'*

peana!, la-ț' târsânii!. Sara, când să duceau la chemat, la fete, de veneau prin sat [...], deci când terminau de jucat prin sat, mai stăteau la cămin și judele, le spunea: *No, toată lumea mere la chemat! Tu, meri pe strada asta, la cutare, la cutare! La cutare, sînt fete cu numele... La ora nouă, toată lumea în cămin!* Nu să întâmpla să fie la nouă. De la zăce-ncolo, veneau tot'. Dar să dezbrăcau de cămașă și-ș luau numa o bluză și cheptaru'. Așa să duceau. Și șurț. Aveau și șurț în față. Un șurț alb, care tot mama îl spăla, îl călca, în pătrate era călcat. Și cu pălăria, fără peană. Își lăsa penele-n cuier, când veneau la cămin, cu bătele. Își dădeau cămașa jos. Todeauna avea câte o plasă la el, fiecare, și fata, când venea fata de la chemat, fata îi aranja hainele. Îi băga cămașa, îi băga ce mai avea acolo, cămeșoia, și-ș' lua bluza și cheptaru.

Junii jucând în târg

Deci ăsta era rolul junesei. Să-i grijască costumul junelui?

Exact. Sara, când pleca acasă, noaptea, când venea acasă, el trebuia să-l aibă. Și noi, când ne-am dus, sara, la juni, așa, fata asta, care o fost cu Dorel, o zîs: „*Tanti Mări, zăce, eu toată sara i-am pus cămeșă, cheptaru, elasticu*”. Peana nu ș-o aducea, rar ș-o aduce acasă, da' ăștea le aducea acasă. Să vie cu ele acasă, că, a doua zî, lua alte.

Care era elementul de costum cel mai costisitor? Bănuiesc că târsânii.

Târsânii și peana. Și acuma și hainele îs foarte scumpe. Am auzit că o făcut acuma X, la fiu-so, și nu s-o mai băgat și, cu totul, o costat-o 8000 de lei. Începând de la peană, cămașă, cămeșoia – cămașă trebuie minim trei, să nu speli; cămeșoia în toată zăua, că transpiră –, plus materialul la nădraji și plus târsânii. Și plus papucii, că nu poate juca în orice pantof. Sunt pantofi care mi-o recomandat o doamnă din Dumbrava, acum doi ani, când i-am luat lui Dorel. Îs foarte scumpi, da 'i-am luat. Cu ăia o dansat foarte bine, elastici. Și plus cheptaru, care e 500 și șerparu', dacă-l cumperi, îi 3000.

Peană

Aveți vreun element de costum moștenit?

Da. Am primit, de la un bătrân care-o murit și i-o dat lu 'Ghiță, șerparu' [...]. Și-l poartă Dorel, șerpar de demult. Și-am mai primit, de la niște femei, tot așa: „Ghiță, ță-l dau țăie, că știu

că tu îl porți! Da' ăla i-o fost bun lui Dorel, ăla i l-am dat, are la fel cu tată-său. Am vreo patru și le am aicea [...]. Și pălăria. În primu' an, când s-o băgat Dorel, pălăria o fo' de la moșu'.

Care-i cea mai dragă amintire, referitoare la juni, pe care o purtați în suflet?

Eu am fost șasă ani cu Ghiță, cu junii. În tot anu', la Crăciun, ne duceam cu junii. Parcă nu mi mai aduceam aminte, da', când l-am văzut pe Dorel, mi-am adus aminte ș-am zâs: *Vai de mine!*. Și cea mai rea amintire și nu mi-o plăcut deloc, când o fost sara, cu părinți, când am fost cu Ghiță, o venit și i-o spus lu 'mama că face sara cu părinți și trebuie să mergem și noi, fetele, și mama nu m-o lăsat. O zîs: *Tu n-ai ce căuta acolo! Acolo-s numa părinți și numa junii!*. Nu m-o lăsat. Și, la nu știu cât timp, o venit Ghiță acasă, la mama, și i-o zâs: *Foarte bine ai făcut că n-ai lăsat-o, că chiar nu avea nici un rost!*. Ș-apă', pe urmă, ne-am dus, următoru 'an. Că n-o mers multe fete, că atuncea să începea să meargă. Da... când am văzt pe Dorel, parcă mi-am adus aminte că, acum 20 și ceva de ani, 25 de ani, când am fost eu...

Vă mulțumesc pentru primire și timpul acordat, doamna Maria!

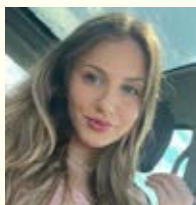
Nu aveți pentru ce! Și eu vă mulțumesc!

Gheorghe și Maria Căndea (partea stângă)

Persoană interviuată: Maria Căndea, Gura Râului, 45 ani

Foto: arhivă personală

Tălmăcel — satul în care tradiția nu moare niciodată

Elena Lotrean-Cărăuș email: elena.lotreancaraus@ulbsibiu.ro

Studiul Patrimoniului și Managementul Bunurilor Culturale, Anul II

Într-o lume în care tinerii par tot mai puțin interesați de tradiții și obiceiuri, în care tehnologia pare mai atractivă, iată că există un loc unde timpul pare că s-a oprit în loc. Parcă desprins din poveștile bunicilor, satul Tălmăcel se află foarte aproape de Sibiu. Aici, dragostea pentru sat și tradiție curge prin sângele localnicilor, sânge care este transmis din generație în generație.

Îmi amintesc, cu drag, iernile din copilărie, în care ascultam colindele cântate, cu atâta dragoste, de tălmăcenii, ierni care se terminau, de fiecare dată, cu obiceiul Udatul Ionilor. Era obiceiul la care toată familia se aduna, pe care tot satul îl aștepta.

Familiile Lotrean și Stroilă, Udatul Ionilor, 1995

În Tălmăcel, există o tradiție unică, numită Udatul Ionilor, care are loc pe 7 ianuarie. Ce se întâmplă, pe scurt, la această sărbătoare? „Obiceiul are un scenariu foarte simplu. Deci, toți cei care sunt Ion, toți ce au fost botezați, cu o zi înainte, de către preot, acum sunt luați normal cu carurile astea — erau două, se mergeau și luau toți oamenii. În car, mergeau băieții, iar după car, mergeau toți care nu erau udați. Și ajungeau la

râu, acolo, unde erau botezați.” (Gabriel Stroilă, Tălmăcel, jud. Sibiu, n.1956)

Cum stau lucrurile astăzi? „În ziua ceea de 7 ianuarie, tot satul este în sărbătoare. Este un lucru greu de înțeles și greu de explicat unui om care nu este născut aici. Cum? Nimeni n-are...și toată lumea își i-a liber, toată lumea lasă școala, toată lumea...chiar și cei care sunt plecați deja, își fac timp să vină în sat, să se întâlnească cu rudele și cu neamurile. Deci, îi interesant fenomenul acesta.” (Gabriel Stroilă, Tălmăcel, jud. Sibiu, n.1956)

Cine organizează acest eveniment? În trecut, preotul împreună cu învățătorul satului erau foarte implicați în organizarea cetelor, se ocupau de tot pentru ca, la momentul Udatul Ionilor, totul să meargă perfect. Acum, „da, merg de la sine. Culmea și interesant. Da trebuie să subliniați treaba aceasta. Deci, acest obicei merge de la sine. Nimeni nu îl organizează, nimeni nu își bate capu, nimeni nu vine cu bani și totuși se face!” (Gabriel Stroilă, Tălmăcel, jud. Sibiu, n.1956)

Respectul oamenilor față de tradiție...

Atunci când întrebi un localnic despre aceste taine nu ai cum să nu te emoționezi, simți că toate aceste vorbe sunt din inimă. Această emoție am simțit-o vorbind cu domnul Ioan Oancea: „Eu zic că aceste obiceiuri — nu știu, în sinea mea mă cutremur, așa, când vorbesc despre chestiile astea — sunt sfinte pentru noi. Mai ales pentru noi, tălmăcenii, și nu doar pentru noi, toată lumea trebuie să înțeleagă că, aici, se face după o rânduială, după niște legi, care sunt nescrise, dar care se păstrează cu sfințenie” (Ioan Oancea, Tălmăcel, jud. Sibiu, n.1994).

Nimic nu se schimbă!

„Nimeni nu îndrăznește să schimbe ceva sau să vină cu o inovație, pentru că, în primul rând, nu știu dacă te gândești să îmbunătățești, dacă ar mai fi ceva de îmbunătățit și, în al doilea rând, nu cred că ar îndrăzni cineva, nimeni, să vină să schimbe. O să îi sară o întreagă comunitate în cap și o să spună: La noi, nu se face așa!” (Ioan Oancea, Tălmăcel, jud. Sibiu, n.1994).

Mici secrete:

Caii sunt, de cele mai multe ori, atracția principală, la acest eveniment – sunt frumos împodobiți și mereu cuminți și ascultători. Dar cum de sunt mereu așa? Ioan Oancea ne împărtășește mici secrete: „Uneori, sunt, uneori nu sunt... folosim, să spun așa, câteva secrete, niște tehnici. La cal, în ziua de Sf. Ion, înainte să ieși cu el, din curte i se stinge cărbuni, întotdeauna de către o femeie în vârstă sau un om mai...așa. În ziua de 6 ianuarie, când se sfințesc apele la râu, băieții, călărașii, merg cu caii și asistă la toată slujba, apoi preotul îi botează și binecuvântează...” (Ioan Oancea, Tălmăcel, jud. Sibiu, n.1994).

Udatul Ionilor, 1995

Mândria de a fi călăraș:

Călărașul este cel care are onoarea să fie pe cal, în ziua cea mare. „Orice om din Tălmăcel, dacă îl întrebi despre o amintire plăcută, îți va arăta o poză cu călărașii. Aia e prima lui... și mândria lui cea mai mare. Am fost și eu călăraș!, deci vă dați seama..., că E dreptul și obligația mea! și, pe urmă, zice: Și eu am fost călăraș!”. E o laudă, la copii, la nepoți, la oricine, domne, este un lucru greu...” (Ioan Oancea, Tălmăcel, jud. Sibiu, n.1994).

Cum de tinerii sunt încă atrași de acest obicei?

Încă din primii ani de viață, copiilor le este arătat acest obicei, fiind integrați, de multe ori, în poveste. „Să îți stimulezi copilul să vrea, să îl duci. Lui, poate îi place, nici nu știe că îi place, tu îi arăți.”, îmi spunea tot Ioan Oancea.

„Copiii, îmbrăcați românește ca și călărașii, ei, mergând în spatele alaiului, dacă nu au loc în car – de obicei, se mai cațără de car, acolo, se țin de picioarele băieților –, și se bucură și gândesc... privesc și admiră și spun: Într-o zi, o să fiu și eu acolo!. O spun din propria mea experiență”, ne mai spunea Neluțu.

„...ne naștem cu ele. Fiecare flăcău din sat dorește să fie cel puțin o dată în car și cel puțin o dată cu calu.” (Gabriel Stroilă, Tălmăcel, jud. Sibiu, n.1956)

Ca încheiere, vă las cuvintele domnului Ioan Oancea, chiar dacă poate fi o concluzie controversată: „Cred că cel mai important, cel mai mare obicei sau cel mai important obicei de iarnă, din Mărginimea Sibiului este și va rămâne Udatul Ionilor!”

Persoane intervievate:

Ioan Oancea, Tălmăcel, jud. Sibiu, n.1994

Gabriel Stroilă, Tălmăcel, jud. Sibiu, n.1956

Perspectiva mamei primarului cetei de feciori de la Racovița, asupra acestui obicei. Interviu cu Mărioara Ivan

Anca-Georgeta Bucur, ancageorgetabucur@yahoo.com

Studiul Patrimoniului și Managementul Bunurilor Culturale, 2024

Mărioara Ivan, născută în Localitatea Racovița, județul Sibiu, o iubitoare a tradițiilor și rânduielilor sătești, a binevoit să-mi ofere un interviu aducând înaintea noastră o perspectivă inedită cu privire la colindul Cetei de feciori și a rolului mamei primarului cetei. Primarul cetei era, în mod tradițional, un băiat scăpat de armată, ca de altfel toți membrii cetei, care avea rolul de conducător al cetei de feciori, în anul respectiv.

Mărioara Ivan, Racovița

Vă rog să-mi vorbiți despre responsabilitățile pe care le-ați avut, ca mamă a primarului cetei de feciori.

În prima duminică din post, se alegea ceata, iar în următoarea duminică, se adunau lemnele prin sat, pentru ceată. Dacă știai că ai băiat în ceată, știai că trebuie să-i faci haine, să-i pregătești hainele [costumul popular] pentru două zile – pentru Ajun, când se mergea la colindat în tot satul și cele pentru prima zi de Crăciun. Trebuia să ai două rânduri de cămeși,

două rânduri de cioreci, numai cizmele sau cheptarul erau într-un singur rând.

Costumul îl aveți Dumneavoastră sau trebuia să-l împrumutați?

Mai demult, era o rușine să împrumuți o cămașă. Toată lumea avea [cămașă] cu inițiala băiatului sau a familiei. Cămașa trebuia încrețită. Aveam o vecină, pe doamna Udrescu, care mă ajuta. Apoi, băiatul ales [ca primar al cetei] nu era un oarecare. Alegerea primarului se făcea în prima duminică din postul Crăciunului. Băieții care au format ceata în anul precedent alegeau noul primar, iar acesta, la rândul lui, își numea un tovarăș, căci ceata are doi primari. Spre exemplu, [fiul] cel mare a fost ales de ceilalți, să fie primar, iar el l-a ales, ca tovarăș, pe Basti [Sebastian] Hulpuș. Așa era înțelesul, ca noul primar să aibă tot ce-i trebuie și, mai ales, căutau ca acesta să aibă toate calitățile: să știe să cânte, să vorbească, să știe să conducă, să meargă la biserică, să fie susținut de familie. Tot atunci, se alegeau cei doi crâșmari și patru paharnici. Paharnicii puteau fi și mai mici, dar crâșmarii erau din leatul primarilor. Trebuia să te și potrivești cu băieții, căci, altfel, se iscau și certuri. Înainte, erau mulți băieți. Acum, se pun băieți de liceu, foarte tineri, nu mai sunt feciori ca altădată. Când o fost ai noștri, o făcut armată, erau de 20 – 21 de ani. O fost mai altfel, altfel le era mintea. Nici fete nu mai sunt ca înainte.

Ce sarcini mai aveți ca mamă de primar al cetei?

Trebuia să faci mâncarea, trebuia să pui masa băieților din ceată. Mama gândea că trebuie să aibă varză băgată la murat, pentru

sarmale, te gândeai că trebuie să faci friptura, pireul. Ca mamă, trebuia să-ți planifici înainte, căci nu poți lucra de una singură. M-am înțeles cu rudonii, am apelat la cunoștințe și m-am înțeles și cu mama celui alt primar din ceată, că vă spuneam că sunt doi primari. Treaba asta o făceam împreună, stabileam ce poate pune/aduce fiecare. Unul poate aduce varza, că avea mai multă, apoi stabileam cum să facem cu carnea, puteam aduce din partea amândurora sau puneam numai noi. Îmi aduc aminte că Diduț [David], băiatul cel mare, a vrut să dea, din partea lui, carnea pentru sarmale.

La noi, este obiceiul ca ceata să fie răsplătită cu bani, pecie și colac. Cum era rânduiala cu acestea? Cine se ocupa de aceste daruri?

La familia primarului, se aducea tot ce se strângea din sat, atât carnea, cât și colacii. Cu acestea, se pregătea masa din a doua zi de Crăciun, se tăiau colacii, se făcea friptură.

Câte mese trebuia să pregătiți pentru feciorii din ceată?

Era o masă seara, în Ajun, după ce terminau de colindat oficialitățile. Înainte de a pleca la fete, băieții veneau la masă. De obicei, se pregătea o gustare rece și țuică caldă. Îmi aduc aminte că, în anul în care o fost Diduț, afară o fost -20° Celsius, așa era de frig. La miezul nopții, veneau iar și mâncau sarmale, iar dimineața, după ce cântau la biserică, veneau și mai mâncau sarmale. Atunci, dimineața, nu mai stăteam și noi între ei, căci erau obosiți, unii mai dormeau... dar le lăsam pregătit. Apoi, urma masa din a doua zi de Crăciun.

Ce pregătiri se făceau pentru această masă și cine putea participa?

Fiecare băiat venea cu câte o fată. Masa [din a doua zi de Crăciun] s-a ținut la cămin. Se obișnuia să se facă ciorbă de perișoare sau ciorbă acră, piure cu friptură din pecie și cozonac. Înainte vreme, când era fratele meu la ceată – asta prin '70 –, masa se pune acasă. Îmi amintesc că muma [și ea, la rândul dumneaei,

mamă de primar] o făcut cozonaci în cuptor, iar *Dana* [cântec laic specific Racoviței, cântat a doua zi de Crăciun, de către feciori și întreaga comunitate] s-o cântat în grădină, că nu era voie, pe vremea aceea [să te aduni]. Și mă tot gândesc că, deși se lucra sâmbăta, ba chiar și duminica, oamenii mergeau la biserică. În toată duminica [în timpul postului], băieții din *boacă* [a doua grupare a băieților, încă neîntrați în ceată] organizau jocul [obiceiul jocului s-a pierdut când stagiul militar nu a mai fost obligatoriu și, implicit, nu s-a mai făcut *boacă*]. Băieții trebuiau să joace toate fetele. Lumea se strângea după avecernie [vecernie] și mergeau la cămin, la joc, până la șapte, când începea filmul, căci se pune, în fiecare duminică, film. Tea Niculiță Fogoroș se ocupa.

Vremuri frumoase...

Femeile în vârstă ținneau hainele fetelor, în timp ce acestea jucau.

Tanti Mărioara Ivan, cu fratele ei, primar, anii '75

Vă mai amintiți și alt lucru ce trebuia pregătit până la Crăciun?

Trebuia să cauți ploscă, ea trebuia gătită. Chemai fete, să împodobești plosca. Chiar și băiatul putea să cheme. Unele tăiau hârtie creponată, altele o rulau și făceau trandafirii. Umblai mult prin Sibiu, să faci rost de toate

culorile.

Poză din anii '75 cu doi primari de ceată, Ioan Haiduc și Gheorghe Ionuș (cel din stânga este fratele doamnei Mărioara), în mâini țin plosca

Când se întâmpla asta?

Înainte de Crăciun, undeva la începutul lui decembrie. Nu te lăsai chiar aproape.

Le dădeți ceva sfaturi băieților din ceată și, în mod special, băiatului Dumneavoastră?

Da, îi aminteam cum este obiceiul de a merge cu colindul, prin sat, căci nu se mergea oricum. Acest traseu era asemănător cu cel al

preotului, la Bobotează, și se respecta în fiecare an. Băieții erau sfătuiți și de cei mai mari, care au fost, anii trecuți, în ceată și care îi mai însoțeau și îi ajutau la cântat. Ceata avea și un dăsăgar, care transporta colacii, acasă.

Țineți o evidență a darurilor aduse de desăgar?

Trebuia să ții. Pe atunci, nu erau telefoane, dar, întotdeauna, eu cam știam ce-i. I-am sfătuit să respecte gazdele, să salute când intră în casă, să dea gazdei să bea din ploscă, să dea mâna, să nu bea și să meargă în ordine.

Trebuia să repetați cu ei *mulțămita* (versuri de mulțumire, cu o simbolică aparte, ce erau rostite, de către primarul cetei, în fiecare casă)?

Nu era nevoie, ei o știau înainte, cu un an, doi [înainte] de a intra în ceată. Ei urmăreau ceata și poate că chiar se gândeau, înainte vreme, că ar putea avea un rol în ceată. Erau interesați și învățau singuri.

Aveți nepoți? Credeți că nepoții Dumneavoastră vor ajunge în ceată?

Depinde dacă le place. Lui Dragoș [nepotul mai mare], îi place portul popular, îi place să cânte. Deci sunt speranțe.

Considerați că ar trebui să se implice comunitatea mai mult în menținerea obiceiului?

Nu te strânge nimeni. Dacă nu vor ei [băieții], nu merge!

Notă: Decembrie 2024, după prima duminică din post

Este spre înserat. Din depărtare, se aud voci de băieți. Precum odată, aceștia au pornit prin sat, să adune lemne pentru ceată. Unii săteni dau bucuroși, alții se gândesc că este scump lemnul și nu-l pot risipi. Indiferent de decizia fiecăruia, în sufletele lor se întetesc sentimente de bucurie și speranță. Obiceiul nu a fost uitat. Vom avea ceată de feciori și anul acesta!

Ia de Blăjel și gulerul elisabetan

Georgeta-Maria Roman, email: georgetamaria.roman@ulbsibiu.ro
Conservare-Restaurare, Anul II

Suferind prin purtare o uzură mai rapidă costumul se schimbă cel mai repede, oglindește cel mai prompt neîncetata evoluție a civilizației.”¹
- Adina Nanu

Satul Blăjel este situat în Podișul Văii Târnavelor, în nordul județului Sibiu. Costumul popular din sat a fost, evident, influențat, în timp, de costumul săsesc, dar și de moda orășenească.

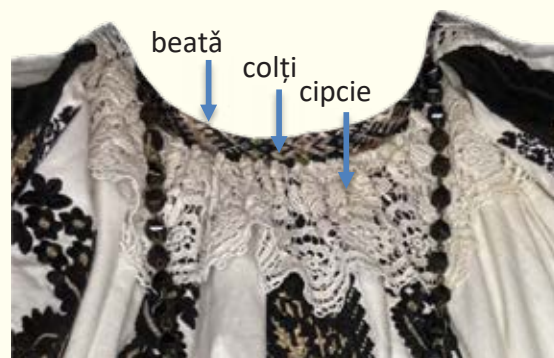
Așa cum putem observa și în poza de mai jos, la Blăjel, există două tipuri de costum tradițional feminin: unul cu crătințe (cel din partea dreaptă, din

Fotografia de familie a stră-străbunilor mei, din anii '30

poza de mai jos) – ca elemente ale costumului specific românesc – și unul cu rochie și șurță, (în stânga) ca elemente ale costumului cu influențe săsești. Piesa vestimentară care ne-a atras atenția, în mod cu totul deosebit, este ia de Blăjel, fiind o piesă care are un detaliu inedit: o dantelă bogată, cusută în jurul gâtului. Nu toate iile au cipcie (cuvânt folosit, la Blăjel, pentru dantelă), pentru că nu toate sunt încrețite la fel.

„Numa’ la iile alea mai faine făceau beată. Beata-i o bucată de pânză, cam de 10 cm de lată, lungă de vreo 30-35 cm. Aia se îndoieste în două, pe o parte se coase chindisala [modelul] la beată. Sunt 12/14 ațe, depinde de model. Sub chindisală, se aplică niște colți făcuți cu acul. Jumătate rămâne albă, aia se coase pe spate, se pune cipcă și, după, se încheie și partea cusută vine în față. Îi mai greu de făcut și nu știa chiar oricine să facă. Erau niște femei mai pricepute. Că beata se lucra pe dos. [...]

Ciupagu’ e modul în care se încheie ia la gât. Pe o bucată de pânză se trag 13 ațe pe două fire, șase de o parte, șase de alta și un mijloc. Îi făcut acolo, pe crețe. Se face mai ușor, nu se pune cipcă, că ciupag faci la orice ie, **beată faci la iile mai de gală**” (Maria Roman, Blăjel, n. 1953)

¹ Adina Nanu, Artă, stil, costum, ed. Noi Media Print, București, 2007, p. 12.

La un seminarul de etnografie, din anul II, prezentând costumul din localitatea mea de baștină – Blăjel –, l-am privit parcă, pentru prima dată, mai obiectiv. Alături de colege și de doamna profesoară, am găsit deosebit acest guler și gândul ne-a zburat la cunoscutul guler elisabetan.

Aceasta este ipoteza de la care am plecat, în cercetarea mea, propunându-mi să descopăr un posibil drum al gulerului elisabetan, din Anglia secolului al XVI-lea, înspre Transilvania, mai cu seamă înspre comuna Blăjel.

Așa cum spunea marele specialist, în istoria costumului, doamna Adina Nanu, „modele elitelor erau cam aceleași în aristocrația europeană”². Petru Haller (n. 1500, Buda – d. 12 decembrie 1569, Sibiu) a fost guvernator al împăratului Ungariei, nobil de origine saxonă, însă maghiarizat în timpul reformei. El devine, în 1557, grof al mai multor moșii din comitatul Târnavei Mici, printre care și Blăjelul³. Acesta poartă, în imaginile de epocă, o tunică lungă, de culoare albastră, iar deasupra acesteia, drapată, o pelerină lungă de culoare roșie, tivită la margini cu blană maro. Manșetele tunicii sunt accentuate de margini din broderie, iar mai cu seamă, în zona gulerului, putem observa o inserție de dantelă, care aduce, în mod cert, a guler elisabetan.⁴

Prințesa Ecaterina de Brandenburg (n. 28 mai 1602, Königsberg, Prusia – d. 27 august 1644, Schöningen, Germania) se căsătorește cu principele maghiar Gabriel Bethlen. După moartea soțului ei, ea ajunge la cârma Principatului Transilvaniei, din 1629 până în 1630. Ceea ce este și mai interesant este faptul că familia Bethlen are o reședință la Cetatea de Baltă, la aproximativ 15 km de Blăjel, unde principesa Ecaterina locuiește pentru o perioadă.⁵ Ea poartă, în imaginile de epocă⁶, o rochie specifică secolelor XV-XVI, când, din nevoia de a-și manifesta

statutul social și puterea, clasele nobiliare recurg la distanțarea socială ce este subliniată prin veșmintele-bijuterii, care sunt acceptate, în moda europeană, ajungându-se la disproporționare și supradimensionare⁷. În ținuta Ecaterinei, remarcăm un guler impresionant din dantelă.

În arhiva foto a Muzeului Național Brukenthal, am descoperit o imagine (a se vedea fotografia de mai jos), din secolul al XIX-lea, reprezentând o Țărăncă săsoaică în port festiv de vară — începutul sec. al XIX-lea, (*Sächiste Bäuerin im „Sommer-Fest-Kleide” — Anfang des 19 Jh.*). Observăm acest port săsesc, alcătuit dintr-o rochie neagră, cu pliuri, prinsă în jurul taliei, cu o curea

² *Ibidem*, p. 138.

³ Arhivele Naționale ale României - Cluj, fond comisionar Jósika, Seria 1 - Documente medievale, nr. 459.

⁴ a se vedea fotografia originală: https://ro.wikipedia.org/wiki/Peter_Haller#/media/Fișier:Trachten-Kabinett_von_Siebenbürgen_-_Petrus_de_Hallerko_elect_Ao._1557._Ob._Ao._1565..jpg accesat la data de 12.12.2024.

⁵ cf. Arhivele Naționale ale României - Cluj, Fond familial Bethlen de Criș, Seria 1 - Documente medievale, nr. 20.

⁶ a se vedea fotografia originală: https://ro.wikipedia.org/wiki/Ecaterina_de_Brandenburg#/media/Fișier:Brandenburgikatalin.jpg accesat la data de 12.12.2024.

⁷ Adina Nanu, Artă, stil, costum, ed. Noi Media Print, București, 2007, p. 114.

aurie. Pe sub rochie, se distinge o cămașă albă, cu mâneci bufante, manșete din dantelă și mai ales, gulerul elisabetan de la baza gâtului.

După ce am văzut cum gulerul elisabetan ar fi putut ajunge din Anglia, înspre Blăjel, iată și câteva detalii interesante, legate de acest tip de guler, chiar din sat. Precizăm că, la recensământul din 1930, Blăjelul avea 2.027 locuitori, dintre care 1354 români, 188 maghiari, 296 sași, 4 evrei, 1 rus, 1 slovac/ceh. Actualmente, populația este tot majoritar românească, însă, e important de precizat faptul că, din comunitatea săsească, a rămas o singură persoană. Tanti Erika Schmidt (n. 1943), ultima săsoaică din Blăjel, mi-a arătat întreaga sa arhivă de poze.

Într-o fotografie veche – despre care tanti Erika spune „aici nu știu cine-i, o săsoaică gătată, asta-i ceva vechi, îi dinainte de 1900” –, am descoperit un guler „elisabetan”.

Cea mai veche fotografie a familiei mele este cea în care o vedem pe stră-străbunica mea, Hațegan

Ana, n. 1904 la vârsta de 11 ani, alături de mama, bunica și fratele ei. În această imagine am regăsit și cea mai timpurie dovadă a prezenței gulerului în costumul românesc din Blăjel.

În cercetarea mea, am căutat cât mai multe dovezi imagistice, astfel, mergând pe firul cronologic, în jurul anilor '30, îi putem vedea pe străbunii mei, Rău Nicolae n.1907 și Rău Maria n. 1911, împreună sora cea mare a bunicului meu, Rău Sinica, n. 1936 (fetița din mijloc, din poza de mai sus/jos), iar aici putem remarca prezența gulerului din dantelă, atât în costumul de femeie căsătorită, cât și la o ie de copil.

Ca referință pentru anii '40, avem fotografia unde o vedem pe străbunica mea. Roman Maria, n. 1926 (în picioare), alături de mama ei, Costin Ana, n.1904. Interesant mi s-a părut faptul că doamna Adina Nanu numește, în cartea dumneaei, broderiile Elisabetane ca fiind —„veșminte bijuterii”⁸. Practic înlocuind nevoia podoabelor, dar aici observăm prezența mărgelilor din sticlă, lângă „veșmintele bijuterii”. Alăturarea bijuteriilor la costumul țăranesc este, cu siguranță, o influență orășenească.

Mai târziu, în anul 1970, a fost nunta bunicilor mei (paterni), unde am sesizat ia de mireasă a bunicii, care, de asemenea, este îmbogățită cu cipcia de culoare galbenă. Este important de menționat că cipciile nu erau întotdeauna albe, ci puteau fi albe, galbene, maro sau negre.

În anul 1984, o putem vedea pe mama mea, fiind partea ansamblului de dansuri din Blăjel, într-o poză din centrul Mediașului, probabil după un spectacol. De data aceasta, putem observa, nu unul, ci mai multe gulere.

Și gulerele dăinuie... iar, ca dovadă, este poza cu mama bunica și cu mine, de la sărbătoarea Rusaliilor, din anul 2019.

⁸ *Ibidem*, p. 114.

Bunica mea, Roman Maria, n. 1953, mireasă în anul 1970

Concluzia: gulerul elisabetan a ajuns, în Transilvania, pe filieră săsească.

Dantela este o influență săsească. Interesant este faptul că, în fotografiile mai recente, adică de după anii '50, nu am mai găsit nici un fel de *cipcie* în portul săsesc. Nici la gulerul iilor și nici atașată manșetelor, așa cum o întâlnim în costumul

românesc.

Bineînțeles, curiozitatea m-a mânat s-o întreb pe doamna Erika, de ce nu se mai purtau aceste dantele.

„Păi, mai încoace, nu o mai făcut [cipcie la ii], c-apăi o vint după Rusia, după deportare, o vint lelea Zuzi din Hudiță, apăi aia se pricepea la o încrețătură așa, frumoasă, cu model. Și-apăi nu s-o mai făcut cu guler și nici cipcie nu mai puneau deasupra. Era numa încrețătura aia frumoasă, cu model. Îi zicea la aia: *sâmburu' piersicului*” (Erika Schmidt, Blăjel, n. 1943).

În imaginea de mai jos, este tanti Erika, îmbrăcată în portul săsesc, iar, alături, un detaliu de

la gulerul unei ii săsești, încrețite cu *sâmburu' piersicului*.

Așadar, la sași, acest guler nu se mai regăsește, după anii '50, în costum.

Și la români a existat riscul de a se pierde acest guler odată cu influențele urbane. Un exemplu foarte bun sunt nunțile, unde mirii, îmbracă haine orășenești, dar nașii, fiind adeseori mai în vârstă, rămân la costumul popular. Așadar, putem vedea **miri domni și nașe elisabetane**.

Nașele elisabetane din fotografiile următoare, sunt ambele mele bunici, în jurul anilor '70. În prima imagine, bunica maternă, Rău Silvia, n.

1946, iar în cea de-a doua, bunica din partea tatei, Roman Maria n. 1953.

Despre iile cu cipcie, bunica spune: „Nu erau ii chiar de toată ziua [cele cu cipcie], că erau și îs încă mai greu de spălat, că cipcia se ia jos și de la mâneci și de la gât, când le speli. Ș-apăi nu le luai, erau așa, mai de **sărbătoare**.” (Maria Roman, Blăjel, n. 1953). În fotografia de mai jos o putem observa pe bunica, în timp ce *ia jos* dantela de la manșetele iilor pentru a le spăla.

Și dacă aceste ii sunt *de sărbătoare*, aș dori să închei cu cuvintele părintelui Stăniloae care spune: „**Dacă întâlnirea între oameni este o sărbătoare producătoare de bucurie, românul a simțit nevoia să accentueze, prin portul său, sărbătoarea și bucuria întâlnirii.**”⁹

Putem observa cum influența săsească continuă până în zilele noastre. Pentru că vedem similitudinea evidentă între portul popular săsesc, pe care tanti Erika îl are de la mama ei și costumul pe care bunica mea și toate bunicile satului îl îmbracă și și în zilele noastre.

Lista persoanelor intervievate:

Roman Maria, Blăjel, județul Sibiu, n. 1953

Erika Schmidt, Blăjel, județul Sibiu, n. 1943

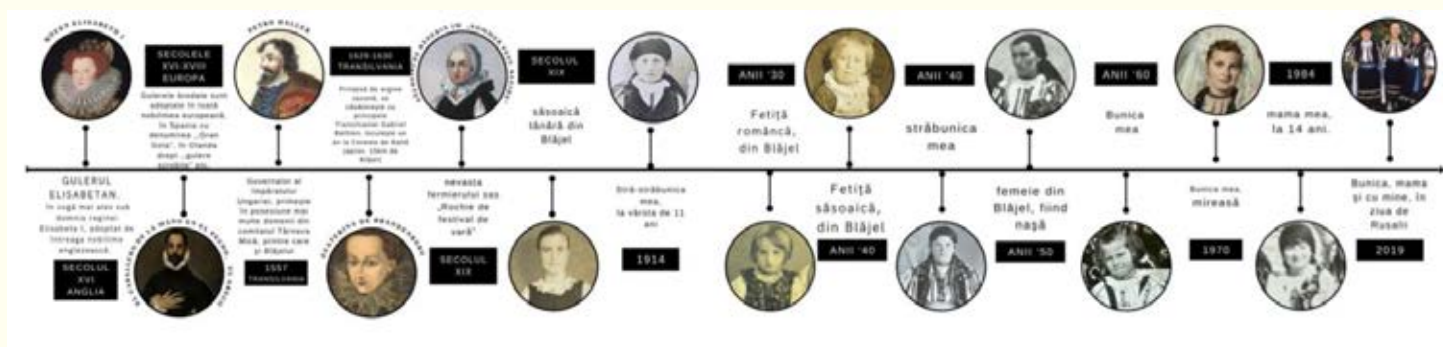
Bibliografie

NANU, Adina *Artă, stil, costum*, ed. Noi Media Print, București, 2007.

STĂNILOAE, Dumitru, *Reflecții despre spiritualitatea poporului român*, ed. Elion, 2004.

Recensământul populației României din 29 Decembrie 1930, vol. II

Arhivele Naționale ale României - Cluj

⁹ Dumitru Stăniloae, *Reflecții despre spiritualitatea poporului român*, ed. Elion, oraș, 2004, pp. 80-81

Teddy bear-ul de la butea feciorilor din Cut, județul Alba

Viorel FLEȘER, email: viorel.fleser@ulbsibiu.ro

Protejarea și Valorificarea Patrimoniului Istoric, anul II

Localitatea *Cut* este situată în partea de est a județului Alba, aproape de granița cu județul Sibiu, fiind o așezare de tip adunat și se învecinează cu localitățile Răhău, Daia Română, Cunța, Drașov și municipiul Sebeș. Localitatea este situată pe Valea Secașului Mare, pârâu care izvorăște dintr-un loc plasat între Ludoș și Gusu, parcurgând o lungime de 41 de km până la vărsarea sa în râul Sebeș. Localitatea este la o distanță de aproximativ 1 km de linia ferată Sibiu-Vințu de Jos și la aproximativ 1,5 km de autostrada Sibiu-Deva. Localitatea este apropiată de două mari orașe, Sibiu și Alba Iulia, și este atestată documentar în anul 1291.

Obiceiul cetei de Crăciun din acest sat (inclusiv un repertoriu impresionant de colinde) este consemnat, pentru prima oară, de către memorandistul Septimiu Albini, în ziarul „Tribuna”, din anul 1887, nr. 31-42¹. Până la jumătatea anilor '60 ai secolului trecut (când autoritățile comuniste l-au interzis), colindatul de ceata bărbătească (numit, în localitate, *butea feciorilor*) s-a desfășurat an de an, la Cut, conform tradiției. În 2013, acest element de patrimoniu cultural imaterial (practicat în România și Republica Moldova) a fost înscris în *Lista reprezentativă a patrimoniului cultural imaterial al umanității*. „După 1989, nevoia de tradiție, de fapt nevoia de identitate, a condus la reluarea în 1995 a obiceiului”². Obiceiul este reluat în anul 1995, însă, din anul 2019, datorită pandemiei de COVID-19 și a lipsei de tineri din localitate, obiceiul junilor nu s-a mai ținut. Era un obicei complex, care începea odată cu luna decembrie și ținea până după Bobotează.

De când am fost mic, am fost atras de tot ce era vechi, de tot ce poartă cu sine o poveste. Printre altele, eram curios să văd și să analizez fotografiile bunilor și străbunilor mei. Astfel, dintr-o observare mai atentă a fotografiei bunicului meu patern, membru în ceata de colindători de la Cut, în anul 1949, am descoperit un lucru care mi-a atras atenția. Pe lângă *Ceterașul* care își ține vioara cu măiestrie în mână sau un alt membru al cetei care poartă în mână dreaptă o damigeană, feciorii îmbrăcați de sărbătoare, având la picioare *zurgălăii* care făceau anunțată venirea lor sau panglica tricolor

care era așezată în diagonală peste pieptare, ori pălăria ornată frumos, apare un element mai aparte pentru o ceată de feciori, și anume un *ursuleț de pluș*.

Ceata de feciori la colindat, 2008

Sursa: arhiva personală

¹ Septimiu Albini (ediție îngrijită de Ilie Moise), *Scrieri*, Editura IMAGO, Sibiu 1999, p. 80.

² Ilie Moise, *Cartea Cutului...*, Editura Altip, Alba Iulia, p. 154.

Butea feciorilor din Cut, 1949

Sursa: arhiva personală

Analizând mai multe fotografii cu cetele din Cut, am fost uimit să descopăr că acest *ursuleț de pluș* sau cel puțin altul asemănător își găsește locul și în alte fotografii, însă doar în cele cu feciorii de la *bute*. În vara anului 2021, am descoperit, la Muzeul Municipal „Ioan Raica” din

Sebeș, patru fotografii, una dintre ele fiind cu *butea* feciorilor din Cut, nedată, dar care pare a fi din anii '50-'60 ai secolului trecut, fotografie realizată într-un *studio*, cel mai probabil din Sebeș. Cu această ocazie, am descoperit, la o privire mai atentă, un alt *ursuleț de pluș* ținut în brațe de către un membru al cetei.

Butea feciorilor din Cut, anii '50-'60

Sursa: Muzeul Municipal „Ioan Raica” din Sebeș

Butea feciorilor din Cut, 1940

Sursa: Ilie Moise, *Crochiuri antropologice*, volumul 2, Editura ASTRA Museum, Sibiu, 2014, p. 96

Nu demult, în luna februarie a anului 2024, am primit, de la domnul profesor dr. Ilie Moise, volumul al II-lea din *Crochiuri Antropologice*, unde, la pagina 96, vorbește despre viața unui ceteraș rrom foarte talentat, din satul nostru, Ion Ruja³ zis și Cârčioabă. Acest ceteraș apare și la fotografia *buții* din anul 1940, la pagina 98, alături de feciori. Un lucru interesant este că și aici își face apariția, printre membrii cetei, un *ursuleț de pluș*, de această dată în mâna *ghirăului* (cel care conduce ceata). Acesta ține, în mâna dreaptă, ursulețul, iar în mâna stângă, *bâta*, care era purtată doar de către *ghirău*. Ambele sunt ținute ca niște însemne hieraldice. Este cert faptul că ursulețul simboliza ceva, poate era un simbol al cetei sau poate cineva, la începutul secolului trecut, l-a adus de peste ocean, având în vedere migrarea masivă de populație, din această zonă, spre America.

Am continuat cercetarea întrebând, pe teren, persoane care ar fi putut deține vreo informație despre acesă misterioasă jucărie de pluș, chiar și pe foști participanți la butea

feciorilor până în anii '60. Dar nu am găsit nici un răspuns... trecuseră mai bine de șase decenii de la realizarea acelor fotografii. De precizat faptul că jucăria de pluș nu este prezentă în toate fotografiile cu *butea feciorilor*.

Una dintre ipotezele legate de prezența acestei jucării în fotografii ar fi aceea că ursulețul este o *recuzită* a *studioului* foto, unde au fost realizate fotografiile de grup. Ursuleții de pluș sunt, în general, jucării destinate copiilor. De ce o ceată de feciori s-ar fotografia cu o astfel de jucărie? Observăm că și în prima fotografie, care este realizată în afara studioului, această jucărie își face prezența. Prin urmare, nu credem că jucăria este un simplu obiect de recuzită al unui studio foto.

Căutând mai multe despre această jucărie, am aflat că, la începutul secolului XX, în S.U.A., undeva în anul 1903, a luat naștere o jucărie de pluș, numită *teddy bear*, jucărie care seamănă mult cu cea ținută cu sfințenie de către cetele de feciori de la Cut. Ziarele vremii relatau faptul că președintele Americii de la acea vreme, Theodore Roosevelt, participând la o partidă de

³ Ilie Moise, *Crochiuri antropologice*, volumul 2, Editura ASTRA Museum, Sibiu, 2014, p. 96.

vânătoare, a cruțat viața unui pui de urs, iar, ca răspuns din partea unui producător de jucării, a luat naștere acest *teddy bear*⁴. Acest lucru ar putea confirma o altă ipoteză cum că acest urs a fost adus (posibil copiilor) de către cutenii reîntorși acasă, din America. La începutul secolului al XX-lea, cutenii plecau spre America – așa cum relatează și Gheorghe Vasilca, în lucrarea sa *Satul Cut*: „Din Cut, de asemenea, au plecat oameni într-acolo, unii feciori mai îndrăzneți și din spirit de aventură, cei mai mulți însă capi de familie, împinși de sărăcie dar tot cu gândul să se întoarcă acasă”⁵. În ziarele vremii, se regăseau reclame ale unor companii care realizau cursele regulate cu vaporul, din portul Constanța, spre New York. În ziarul *Opinia*, din data de 14.09.1922, sunt publicate reclame ale agențiilor de transport, cum ar fi compania de transport *M.Embircos and CO*. În *Gazeta Transilvană* din data de 25.06.1922, la pagina 6, regăsim „o nouă rută directă Constanța - New York, companie cu sediul în București, calea Victoriei 110 (lângă hotelul Athena Place)”. Aici găsim și prețurile biletelor de vapor, în lei: „Clasa III 11.500 fără cabină, 12,500 cu cabină, Casa II 18.000 și clasa I 25.000 fără nici o altă cheltuială”. Plecărilor peste ocean nu au mai avut o amploare atât de mare după anul 1918. În ziarul *Patria*, din data de 18.06.1929, la pagina 3, apare următorul anunț: „nu se mai admit plecări spre America. Guvernul a hotărât să nu mai lase pe săteni să plece”. Cutenii plecau spre lumea nouă, printr-o agenție din Sibiu⁶.

Prezența acestei jucării la ceata de feciori este, după opinia mea, datorată aducerii unui suflu nou, modern, în comunitate. Probabil acest urs a fost *masca cetei de feciori*, de-a lungul câtorva generații, dar totodată un element care nu și-a mai găsit locul în ceată, după reluarea obiceiului, în anul 1995.

⁴ 15 februarie 1903. *Teddy Bear, de la protagonist al unei partide de vânătoare la imaginea copilăriei*, TVR Info (preluat de pe history.com), <https://tvrinfo.ro/15-februarie-1903/> accesat la data de 18.07.2024.

⁵ Gheorghe Vasilca, *Satul Cut: județul Alba, Transilvania, România: însemnări monografice și*

Cuteni în America, la începutul secolului trecut

Sursa: arhiva domnului Vlad Vasile

Bibliografie:

MOISE Ilie, *Crochiuri antropologice*, volumul 2, Editura ASTRA Museum, Sibiu, 2014.

MOISE Ilie, *Cartea Cutului...*, Editura Altip, Alba Iulia, 2014.

ALBINI Septimiu, (ediție îngrijită de Ilie Moise), *Scrieri*, Editura IMAGO, Sibiu 1999.

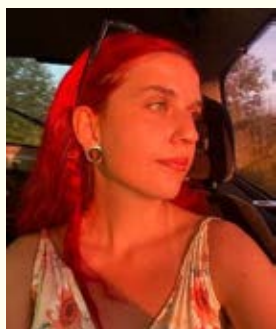
VASILCA Gheorghe, *Satul Cut: județul Alba, Transilvania, România: însemnări monografice și amintiri: perioada până la întemeierea României Mari, 1918*, Editura Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2011.

Webgrafie:

15 februarie 1903. *Teddy Bear, de la protagonist al unei partide de vânătoare la imaginea copilăriei*, TVR Info (preluat de pe history.com), link : <https://tvrinfo.ro/15-februarie-1903/> accesat la data de 18.07.2024.

amintiri: perioada până la întemeierea României Mari, 1918, Editura Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2011, p. 251.

⁶ Gheorghe Vasilca, *op. cit.*, p 251.

Șezătoarea de la Balșa, județul Hunedoara

Maria Diana Crișovan, email: mariadiana.crisovan@ulbsibiu.ro
Conservare-Restaurare, Anul II

PROLOG

Unele din cele mai frumoase și pline de viață momente, pe care le-am trăit, au fost la țară, așa că am căutat mereu o cale de întoarcere și de reconectare cu natura și mai ales cu oamenii care o apreciază. Am întâlnit, întâmplător, pe unul dintre acești oameni și pot spune, cu mâna pe inimă, faptul că am trăit o experiență minunată, pe care nu am să o uit niciodată. Am cunoscut-o pe Maria Buda și, nu la mult timp după, am avut onoarea să fac parte din primul ei proiect legat de șezătoarea de la Balșa, mai precis, am luat parte la prima ediție a șezătorii. Pentru mine, a fost un prilej de a învăța despre cultura și tradițiile noastre și de a socializa, în cel mai productiv mod. Tocmai de aceea, în cele ce urmează, vreau să spun povestea Mariei, tuturor celor ce vor să o asculte.

Eu și Maria la prima ediție a Șezătorii

CINE ESTE MARIA?

Maria Buda

„Legătura mea cu satul este una deosebit de profundă, pentru că toate vacanțele și sfârșiturile de săptămână mi le-am petrecut în satul bunicilor mei, de acolo de unde se trage, de fapt, tot neamul meu. Am rădăcinile foarte adânc înfipte în aceste locuri, familia mea având grijă să ne inducă, mie și fraților mei, dragostea pentru tradiții, pentru cultura românească, pentru valori, pentru tot ceea ce ține de identitatea noastră”. Așa a început povestea persoanei care, prin ambiție și foarte multă muncă, a schimbat radical viața satului său și, implicit, a comunității din care face parte. Această persoană este Maria Buda, are 42 de ani și este născută în Orăștie,

județul Hunedoara. Ea este absolventă a Facultății de Psihologie și Științe ale Educației, a Universității Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca. Aceasta lucrează ca și profesor de pedagogie specială, încă din timpul facultății, activând de 20 de ani în acest domeniu. După ce a locuit în mai multe orașe mari ale țării, în anul 2020 Maria a luat decizia de a se întoarce la origini și de a se stabili definitiv în satul Balșa, din județul Hunedoara, în casa bunicilor materni. În acești 4 ani, Maria s-a „luptat” cu renovarea gospodăriei sale (casă și anexe, încercând să păstreze specificul local și materialele din care acestea sunt făcute) și a păstrat lucrurile valoroase de acolo (de la mobilier, țesături, vase din ceramică etc.), atinse de patina timpului. Majoritatea acestor lucruri, având peste 150 de ani, au fost păstrate și puse în valoare, cu foarte mare succes, fiind apreciate de oameni. **„Casa mea este un fel de muzeu viu**, în care se adună oameni care împărtășesc dragostea pentru neam, pentru țară, pentru frumos și pentru cultura românească.” În această casă plină de emoție și viață, între a cărei pereți se ascund nenumărate povești de suflet uitate de timp, Maria a găsit un confort pe care nici o locuință urbană nu ar putea să i-l ofere și, de asemenea, o pasiune: „Sunt pasionată de tot ceea ce este autentic, de tot ceea ce are substanță, începând de la obiecte vechi, la anumite tradiții care se păstrează, până la oameni”. Maria a continuat spunând: „Înaintașii noștri nu ar fi putut să ne lase toată această bogăție de moștenire, pe care ne-au lăsat-o, dacă nu erau niște valori bine împământenite în adâncul ființei lor”.

VIAȚA SATULUI, PE VREMURI

Atunci când am rugat-o pe Maria să îmi povestească despre cum era viața satului pe vremuri, am aflat o întreagă poveste de supraviețuire, a cărei protagoniști erau niște oameni care își duceau traiul, de zi cu zi, în „pură orânduială cu natura”. Fie ei bărbați sau femei, acești oameni considerau firesc tot greul pe care îl duceau în spate, bucurându-se de viață și făcând utile până și cele mai scurte momente de socializare (claca, șezătoarea etc.), care pentru noi, astăzi sunt o normalitate. „În viața satului de odinioară, rolurile fiecărei persoane erau foarte bine stabilite. Dacă nu și-ar fi respectat fiecare rolul în casă, în societate, lucrurile nu puteau să funcționeze pentru că aveau puține resurse și trebuiau să fie foarte bine organizate, ca oamenii să poată supraviețui. Înainte, în orice gospodărie, locuiau 2-3, poate chiar 4 generații. De exemplu, la munca pe care o făceau bărbații, la pădure, mergea bunicul cu băiatul lui și cu nepotul, acest nepot putând să aibă, la rândul lui, un copil mic acasă”. Șezătorile se întâmplau în mod natural, ele nu erau, ca și astăzi, organizate, se întâmplau din dorința oamenilor de socializare, făceau parte din evenimentele satului. Erau câteva evenimente importante, cum ar fi târgurile, balurile și aceste șezători care aveau loc, din luna octombrie, până în luna februarie, de când lumea termina cu munca la câmp și până reîncepea cu munca la câmp. **„Oamenii mergeau în ritmul naturii”**, nu se făceau șezători vara, când era de seceră sau când trebuia să aduni fânul de pe hotare. Se făceau toamna târziu, când începea sezonul rece și oamenii „se trăgeau pe lângă casă”. Șezătorile, pe lângă rolul de socializare, aveau un rol practic – femeile „țeseau – fețe de masă, așternuturi, îmbrăcămintă –, coseau și torceau lână și cânepa. Bărbații nu prea participau la șezători, acestea fiind mai mult o întâlnire a femeilor, dar în rarele ocazii când

mergeau bărbații în șezătoare, atunci era și muzică și aceștia împleteau coșuri”. Bărbații mai mult participau la clacă: „toamna, la desfacerea porumbului, se adunau undeva, într-o șură, mergeau pe la fiecare și se cânta, se bea țuică și se făceau glume, în timp ce se lucrau la porumb. În concluzie, rolurile șezătorii erau trei: cel social, cel practic și cel al transmiterii moștenirii prin viu grai, pentru că, în aceste șezători, se spuneau foarte multe povești, cum ar fi *Povestea Urișilor*”.

CE A FĂCUT-O PE MARIA SĂ READUCĂ LA VIAȚĂ ȘEZĂTOAREA ?

Care este povestea din spatele acestei revitalizări de patrimoniu cultural imaterial? Care este scânteia de la care a luat naștere totul? „Am reînviat obiceiul cu șezătoarea în zonă, din dor de bunicile mele, în casele cărora se țineau astfel de șezători, și din dorința de a scoate la lumină, din lăzile prăfuite, zestrea și de a o pune la loc de cinste. Cred că o amintire deosebită m-a făcut să îmi doresc să organizez aceste șezători. De când eram foarte mică și veneam în vacanțe la bunica, știu că mereu lucra câte ceva și pune, în casa dinainte, toate lucrurile prețioase. Acolo, bunica avea o ladă de lemn – lada de zestre –, în care, cum avea un lucru prețios, îl pune acolo și zicea: ***Asta e zestrea ta, bunichii! A ta și a soră-tii!***. Acolo, ne pune bunica cârpe cusute sau țesute de ea, diferite obiecte vestimentare – pe care ea le broda sau le ștrincănea și le făcea mai deosebite –, fețe de masă din dantele și foarte multe covoare. Ani de zile după ce a plecat bunica, nu am putut să deschid acea ladă de zestre, dar, când am deschis-o, ceva s-a întâmplat: ***un dor năprasnic mi-a cuprins toată ființa***, un dor de acea lume și de acele timpuri care nu mai sunt și care nu au să mai poată exista vreodată. Atunci, mi-am propus să nu las așa, să se așterne uitarea și praful peste toată munca și dragostea lor, pentru că, în toate aceste obiecte, este pusă foarte multă dragoste și mi s-a părut că e de datoria mea să pun dragostea asta în lumină.”

ORGANIZAREA NOII ȘEZĂTORI

Pentru organizarea și revitalizarea unei astfel de șezători, este nevoie de foarte multe cunoștințe, dar și de multă muncă și perseverență. Maria a reușit să le îmbine pe amândouă, dând naștere primei ediții a noii șezători de la Balșa, aceasta fiind foarte bine primită de localnici. „Am organizat prima șezătoare, în satul Balșa, în locuința bunicii mele Maria, la un an după ce m-am stabilit aici. În acest an, m-am ocupat de renovarea casei și a gospodăriei și am umblat foarte mult prin comună, să văd ce a mai rămas din ea, să descopăr oamenii care trăiesc astăzi aici, pentru că, din copilărie, eu aveam o anume amintire despre sat și nu am mai găsit satul cum l-am lăsat. Atunci, am umblat în primul an să redescopăr satele din comună și așa, umblând prin sate, am găsit femei în vârstă, le-am spus ideea mea, că mi-ar plăcea foarte mult să ne vedem într-o șezătoare și să învățăm, de la dânselle, ca să putem să lăsăm mai departe [patrimoniul cultural imaterial]. Doamnele au fost foarte încântate de ideea mea și au răspuns pozitiv invitației mele. La prima șezătoare, am invitat și niște băieți din sat, care cântă la fluier și am petrecut un timp foarte frumos, ceea ce ne-a făcut să continuăm. Au trecut deja 3 ani de când organizez aceste șezători și, de la întâlnire la întâlnire, numărul de persoane doritoare să vină în aceste șezători crește. Sunt cam cinci șezători pe an – din octombrie până în februarie, în fiecare lună – și încercăm să facem, în fiecare șezătoare, câte ceva, astfel încât cei mai tineri care participă în șezători să deprindă o înțelepciune: fie torsul lânii, fie ștrincănitul, croșetatul sau o rețetă veche. **Atmosfera din șezători este extraordinară de frumoasă**, ascultăm povești, de fiecare dată vine ceva nou, se întâmplă ceva nou și abia așteptăm următoarea întâlnire.”

DIFERENȚELE DINTRE ȘEZĂTOAREA DE PE VREMURI ȘI CEA DE ACUM

„Diferența majoră dintre șezătoarea de pe vremuri și cea de acum este că, atunci, șezătorile se întâmplau în mod natural. Acum, ele trebuie organizate. Cine găzduiește șezătoarea trebuie să se pregătească din timp. Altă diferență este **nepriceperea noastră**. Atunci, se făcea, în șezători, ceea ce noi, la 20-30-40 de ani învățăm acum, de la femeile în vârstă, lucruri pe care ele le învățau de foarte mici. De când puteau să țină acul în mână, ele învățau să facă o pereche de ciorapi. Când mai creșteau puțin, țeseau la război, coseau cămeși.”

CUM DECURGE ȘEZĂTOAREA?

„Șezătoarea pe care o organizez eu, sub genericul **Șezătoare la Balșa**, a avut ca singură condiție îmbrăcarea portului tradițional românesc. Nu ne întâlnim în șezătoare decât în costume autentice vechi, cusute manual. Autenticitatea este foarte importantă, pentru că starea pe care ți-o dă costumul, când îl îmbraci, este o stare anume pe care nu o poți simți în niciun alt vestmânt. Începând de la poziția corpului, cu spatele drept, cu capul sus, cu privirea înainte, acest costum impune o anumită verticalitate, o anumită demnitate. O doamnă bătrână din șezătoare ne spune mereu: **De costumul tradițional, nu vă bateți joc!** El trebuie legat într-un anumit fel, mânecile aranjate într-un anumit fel, la gât strâns într-un anumit fel, deci nu este comod de purtat, dacă nu ai o anumită poziție a corpului. Apoi, fiecare șezătoare are o temă. Încercăm să păstrăm temele de odinioară, în funcție de sărbătorile din calendar: dacă, de exemplu, este în apropiere de Sfântul Toader, mergem după iederă, măcinăm grâu; dacă sărbătoarea este în post, ținem cont de asta și nu avem muzică, nu jucăm; în apropierea Crăciunului, cântăm colinde, iar în postul Paștelui, pricesne. Desigur,

când suntem în perioada de *fașang*, avem alături și un saxofon și, dacă se nimeresc să fie și bărbați, la șezătoare, atunci încingem și un joc. Deci, sunt anumite tradiții și obiceiuri care se păstrează, în funcție de sărbători și de timp. În lunile de iarnă, lucrăm cu lână, facem gheme, facem fir și, apoi, le transformăm în obiecte de îmbrăcăminte, iar din luna ianuarie, începem cusăturile decorative, pentru că ne pregătim pentru Paște. În toate aceste momente, persoanele cheie și inima șezătorii sunt femeile în vârstă, femeile care ne transmit, în mod direct, rosturile vieții de odinioară.”

EPILOG

„Sunt foarte mulțumită și foarte bucuroasă că oamenii au primit această idee și că fac eforturi să vină în aceste șezători, de a căror evoluție sunt foarte recunoscătoare. Impactul asupra comunității este puternic, aceasta unindu-se în jurul unor valori și preocupări comune, dar mai ales al unui dor comun. În viitorul acestor șezători văd un viitor mai bun al comunității. Sper să se alăture mai multe tinere, atâta timp cât încă le avem, pe lângă noi, pe femeile mai în vârstă, să mai simtă ceva din energia lor, deoarece acestea au trăit într-un timp deosebit. Sper ca aceste tinere să le păstreze energia, să o creeze și să o dea mai departe. Ca o concluzie din acești trei ani, de când am organizat șezătorile, ar fi că ***oamenii au nevoie de această conexiune cu trecutul***, conexiune care se poate realiza numai prin iubire, deoarece dragostea este singurul sentiment care transcende timpul.”

Imagini de la Șezătoarea organizată de Maria

„INSTITUȚIA” NĂȘIEI DIN PORUMBACU DE JOS, JUDEȚUL SIBIU

Daniel Stoia, email: danielnicolae.stoia@ulbsibiu.ro

Istorie, Anul III

Verba volant, scripta manent.

În popor, ritualul și spiritualitatea creștină s-au îmbinat și încă se mai îmbină cu superstiția, obiceiurile/tradițiile fiind ultimele zvâcniri spiritual-culturale ale unei lumi de mult apuse.

Țăranul român nu a renunțat nicicând la aceste obiceiuri și tradiții care, pe lângă faptul că solicitau ajutorul unor ființe supranaturale, aveau și rolul de a anima viața cotidiană.

O particularitate a obiceiului nășitului, care îl transformă într-o *instituție*, sunt că el este ereditar, iar *nănașa* este prezentă la toate cele trei evenimente majore din viața omului, legate de rituri de trecere: botezul, nunta, înmormântarea.

Conform tradiției creștine, fiecare copil are o nașă, o mamă spirituală, care îl conduce pe drumul încreștinării. Însă, la noi, la Porumbacu de Jos, obiceiul merge mai departe de aceste tradiții creștine și face ca aceeași nașă, de această dată însoțită de soț, să fie prezentă și la momentul în care finul se căsătorește, pentru ca în cele din urmă, să fie prezentă și la înmormântarea lui.

Este un *obicei* pentru că fiecare familie avea o familie de nași, care se ocupa de nășit din generație în generație. În general, nașii de botez ai băiatului urmau să îl și cunune. Nașii de botez ai miresei luau rolul de nași de cununie doar dacă cei ai mirelui, din diverse motive, nu puteau să-i onoreze.

Pentru a înțelege particularitatea ereditară a obiceiului, edificator este să prezentăm un exemplu. Astfel, pruncul Stoia Ioan (n.1906 din părinți George și Ana) este încreștinat având ca nașă pe Eva cu Matei Cotoară. Tânărul Stoia Ioan se căsătorește în

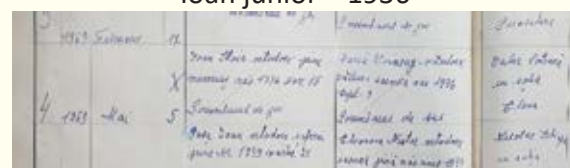
1932 cu Elisaveta Cotoară sunt cununați de Sinefta și Luca Cotoară. Fiul lui Stoia Ioan și al Elisavetei, Ioan junior, este botezat de aceiași nași de la cununia părinților, în 1936. Stoia Ioan junior se căsătorește cu Maria Voineag și sunt cununați de Elena și Valer Cotoară (urmașii nașilor amintiți anterior). Fiul lui Stoia Ioan, Dan, este botezat de aceeași nași de la cununia tatălui și așa mai departe.

Extras din Registrul Botezaților – Botez Stoia Ioan – 1906

Extras din Registrul Botezaților – Botez Stoia Ioan junior – 1936

Extra din registrul Cununaților – Stoia Ioan și Voineag Maria - 1963

Odată cu prezența *nănașei*, la toate cele trei evenimente majore din viața finului, trebuie să amintim și de prezența, la aceste momente, a unor obiecte cu diferite întrebuințări.

1. *Traista* – element identitar
2. *Mărul* – element sacru
3. *Păstura mică* – element sacru

4. *Jângla (colacul)* – element sacru
5. *Lumina (lumânarea)* – element sacru

Traistă, păstură mică și ștergar,
din Porumbacu de Jos.

Traista este un element identitar, deoarece fiecare sat avea particularitățile lui la modelul de traistă. Astfel, se putea identifica ușor, într-o mulțime, de unde provine purtătorul traistei. La Botez, traista avea, în primul rând, o funcție practică, de obiect ce ajuta la transportul *trusoului*. După săvârșirea botezului, traista era dăruită, de nașă, finului. Aceeași traistă sau o alta era așezată în geam, în momentul în care finul defunct era așezat pe catafalc și urma să ajungă, din nou, în proprietatea nașei. Trebuie menționat că, de această dată, în ea se găseau o **jânglă** (din maghiarul *zsemle* – chiflă) și o **lumină**. Jângla, într-o altă formă, era prezentă și la cununie. Traista era purtată de nașă în momentul oficiului religios, iar la citirea Evangheliei, *nașa îngenunchea, cu o mână se sprijinea de copârșeu (sicriu), iar în cealaltă, avea traista*. Asemenea și la citirea Evangheliilor de pe drumul spre cimitir. Astfel, nașa, cu această traistă, deschide și închide ciclul vieții, preocupându-se de situația finului său, de la încreștinare și până la trecerea lui în veșnicie.

Mărul este un element sacru, des întâlnit în mitologia românească, fiind, cel mai probabil, de inspirație biblică, făcând o directă

trimitere la păcatul strămoșesc. Ne mai trimite cu gândul și la genealogie, la drumul vieții. O crenguță de pom de măr, împodobită cu beteală și mere era făcută de nașă, pentru botezul finului. Mărul era prezent și la înmormântare, însă era realizat de soția/soțul defunctului/ei doar în cazul în care cel rămas în viață consimțea că va rămâne văduv/ă (adică lua decizia de a nu se mai căsători).

Elementul prezent la toate cele trei evenimente majore, din viața omului, este **păstura mică**. Aceasta avea țesute, pe ea, ornamente și motive florale și geometrice, cel mai adesea cu rol apotropaic. În timp, semnificația motivelor de pe păstură s-a pierdut, fiind reproduse fără a le mai înțelege utilitatea sacră.

Până la momentul încreștinării pruncului și chiar după, când aceasta era scos în afara casei i „se punea pe fața păstura, și la botez și la 6 săptămâni când erau duși copiii pentru a fi închinăți la icoane”, după cum ne mărturisește Elena Glăjariu (Porumbacu de Jos, Sibiu, n. 1944).

Miri alături de părinți și *mama tână* (bunica), în port de la jumătatea secolului XX. Putem observa modul în care era întrebuințată păstura.

Păstură era prezentă și la cununie, *putea fi cea de la botez, dar nu era musai* (Elena Glăjariu, Porumbacu de Jos, Sibiu, n. 1944), fiind purtată de mire și de mireasă. Mirele o poartă îndoită pe jumătate, la șerpar, pe când mireasa, o ținea, „sugrumată”, în mână. Păsturile aveau o dublă funcție la cununie, practică și simbolică. Funcția practică era aceea că ținea locul actualului cordon, de care se țin mirii, în timpul intonării imnului *Isai dănțuiește*, când ocolesc masa oficiului. Funcția simbolică s-a pierdut, astfel

păsturile mici au ajuns doar să împodobească, prin culorile lor vii, cu elemente bine bătute la război, portul ceremonial al mirilor (având, mai degrabă, o funcție estetică).

Pereche de miri la oficierea Cununiei, undeva la jumătatea secolului al XX-lea

Păstura mică s-a întrebuințat la botez și nuntă, până după jumătatea secolului al XX-lea. Odată cu nemaipurtarea portului, la aceste două evenimente, și păsturile au fost uitate. Astăzi, păstura mică se mai întrebuințează, la fel ca și traista, doar la înmormântare, indiferent dacă defunctul este îmbrăcat sau nu în port. Păstura are ca rol acoperirea mânilor defunctului, aflate împreunate pe piept. Precum în fotografia de mai jos.

Păstură mică prezentă la înmormântare

Deși multe dintre simboluri s-au pierdut, în negura timpului, obiceiului nășitului, în structura sa, a rămas neatins. Încă mai sunt familii care au *nănași de curte* (termen întrebuințat acelei familii care, de generații, are

ca scop nășirea). Nășitul a rămas un obicei ereditar, în ciuda îndepărtării tot mai mari de tradițiile și obiceiurile strămoșești. Acest obicei rămâne o dovadă a circuitului bine organizat al satului românesc, dându-ne detalii interesante despre relațiile interumane. Totodată, rămâne o dovadă a spiritualității românești, bine dezvoltate, ce era prezentă în toate etapele și evenimentele vieții.

Persoane intervievate:

Elena Glăjariu (*Leana lu` Galiu*), Porumbacu de Jos, Sibiu, n. 1944.

Lucia Morariu (*Aurelia lu` Sandu Păștina*), Porumbacu de Jos, Sibiu, n. 1953.

Bibliografie Inedită:

Protocolul Botezaților 1900-1966, Parohia Ortodoxă Porumbacu de Jos.

Protocolul Cununaților 1901-1966, Parohia Ortodoxă Porumbacu de Jos.

Protocolul Decedaților 1887-1966, Parohia Ortodoxă Porumbacu de Jos.

Sursa fotografiilor:

Colecția personală, Stoia Daniel Nicolae.

Elemente de medicină veterinară empirică, în Mărginimea Sebeșului

Ioachim-Radu Totoianu, email: totoianuradu@gmail.com
Istorie, Anul II

Încă din cele mai vechi timpuri, relația dintre om și animal a fost una de conviețuire, iar ciobanii, care îndeplineau adesea și rolul de „doctori” pentru turmele lor, erau nevoiți să se adapteze la condițiile aspre ale naturii, pentru a îngriji și trata animalele. Aceștia își dezvoltau cunoștințele practice despre îngrijirea animalelor, folosind experiența transmisă din generație în generație și resursele locale.

Mărginimea Sebeșului a atras atenția multor cercetători, de-a lungul timpului. Printre aceștia, se numără dr. Gheorghe Pavelescu¹ și dr. Radu Totoianu². Contribuțiile lor remarcabile, în diverse publicații, au avut un impact semnificativ asupra studiilor etnografice ale regiunii, oferind o bază solidă și valoroasă pentru mai bună înțelegere a comunităților locale. Prin studiile lor, acești doi specialiști nu doar că au îmbogățit cunoașterea etnografică a zonei, ci au influențat profund direcția cercetărilor mele personale, conturând o perspectivă mai amplă asupra patrimoniului cultural imaterial al zonei.

¹ Pentru detalii, vezi: Gheorghe Pavelescu, *Medicina pastorală în Mărginimea Sibiului*, în Gheorghe Pavelescu, *Studii și cercetări de folclor*, Editura Minerva, București, 1971, pp. 283-329; Gheorghe Pavelescu, *Folclor medical din Valea Sebeșului*, în *Apulum. Acta Mvsei Apulensis*, VIII, Alba Iulia, 1971, pp. 549-578; Gheorghe Pavelescu, *Cercetări de etnologie medicală în Valea Sebeșului*, în Nicolae Dunăre, Maria Bocșe, Tiberiu Graur, Iuliana Șovrea (coord.), *Probleme de etnologie medicală. Lucrările simpozionului de etnologie medicală 27-28 mai 1972*, Cluj, 1974, pp. 228-235; Gheorghe Pavelescu, *Tratamente empirice în unele afecțiuni hepatice practicate în zona Sebeșului*, în *Apulum. Acta Mvsei Apulensis*, XXXI, Alba Iulia, 1994, pp. 493-497;

Cutreierând această pitorească zonă, am avut plăcerea deosebită de a întâlni doi vesiți ciobani, Lazăr Constantin și Orășan Dumitru, ambii din Șugag, județul Alba, care m-au introdus în fascinanta lume a tradițiilor și metodelor pe care le folosesc pentru a-și îngriji și trata turmele, căci, acolo unde erau multe animale, inevitabil apăreau și multe boli.

Paraziții:

Printre cele mai spectaculoase boli întâlnite, se numără cenuroza cerebrală – „căpchiatul”, cum este numită boala, în zonă –, provocată de o larvă ce trăiește în intestinul subțire al câinilor și vulpilor. Ouăle teniilor ajung, prin excrementele acestor animale, pe pășune, de unde sunt ingerate accidental de oi, ajungând, prin intermediul circulației sangvine, până la creier, unde se fixează sub forma unui chist hidatic.

Boala se manifestă prin mișcări de învârtire în cerc, direcția rotației fiind influențată de poziția larvei pe emisferele cerebrale: „[...] se învârtea ui, așa, în loc!

Încontinuu, tot timpu’!”

Gheorghe Pavelescu, *Magia la români. Studii și cercetări despre magie, descântece și mană*, Editura Minerva, București, 1998, pp. 291-301.

² Pentru detalii vezi: Radu Totoianu, *Medicina pastorală în zona Sebeșului*, în *Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei*, Cluj-Napoca, 2002, pp. 535-558; Radu Totoianu, *Elemente de chirurgie empirică în medicina pastorală din zona Sebeșului (jud. Alba)*, în *Patrimonium Apulense*, nr. II, Alba Iulia, 2002, pp. 252-259; Radu Totoianu, *Păstoritul în Mărginimea Sebeșului*, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2021, pp. 292-310.; Radu Totoianu, *Apoteca lui Gligoriță Ghișe, un nou manuscris medical empiric de pe Valea Sebeșului*, în *Terra Sebus. Acta Mvsei Sabesiensis*, 12, Sebeș 2020, pp. 395-413.

(Dumitru Orășan, Șugag, jud. Alba, 67 ani). Pentru a încerca să salveze viața animalului, „[...] îi tăia osu' ăla de aici-așa (n.a. craniul) și o puneă cu capu' în jos și era o beșică acolo 'la creier' și scura bine beșica aia, o cosea la loc, da 'cam vreo trei la sută să mai [vindecău]. Restu 'o tăiai, nu aveai ce să-i faci!” (Dumitru Orășan, Șugag, jud. Alba, 67 ani). Șansele de supraviețuire erau mici, iar, pentru oprirea răspândirii bolii, capul oii era tăiat și agățat într-un pom: „[...] îi bine să-l pui undeva la o răscruce de drumuri, unde să întâlnești trei drumuri, să agăți capu' sus, agățat în ceva, într-un copac, că nu mai capie oile”³.

Printre bolile cauzate de paraziți, se numără și gălbeaza, produsă de parazitul *distonum hepaticum*, care provoacă suferință animalului, netratată la timp a acestuia ducând la moarte⁴. Ouăle acestui vierme ies afară prin balebă, se împrăstie pe iarbă și ajung să fie mâncate de alte oi, astfel răspândindu-se boala. Pentru lecuire, se folosește extract de ferigă, 4-5 grame pe zi, turnat pe gâtul oilor bolnave⁵. Animalele pot contacta boala și prin intermediul larvelor melcilor de apă dulce (limnea trunctula), și se tratează, pe lângă extractul de ferigă, și cu ajutorul unei plante, numită, în zonă, jinsură (*Gentiana lutea*), care se găsește în munți⁶.

Strongiloza apare în timpurile ploioase și umede, atunci când un vierme mic și subțire, asemănător unui fir scurt de mătase, aflat pe pășune, pătrunde în sistemul respirator al oilor, afectând, în mod special, mieii și exemplarele tinere. Acest vierme este adesea eliminat prin tuse și strănut, însă nu moare și rămân pe iarbă, de unde continuă să paraziteze turmele. Pentru a trata mieii bolnavi, aceștia sunt seaprați de cei sănătoși și duși într-un loc uscat, unde sunt bine hrăniți. De două ori pe zi, sunt supuși inhalățiilor,

pe nas și gură, cu abur de gudron, punând 3-4 linguri de gudron într-un ciubăr cu apă fiartă⁷.

Râia bouului apare din cauza unei vietăți numite psortele bouului și poate să fie observată mai ales pe coadă și în zona gâtului, pe piele apărând o multitudine de bubițe îngrămădite. Animalul suferă de mâncărimi groaznice, piele ajungând să fie grasă, zgâriată și plină de sânge. Pentru tratarea acestei boli, părul animalului este ras și pielea spălată bine cu apă și săpun și unsă zilnic cu un amestec de petrol și ulei de in⁸.

Infecțiile:

Chiar dacă multe boli, de care suferă animalele, sunt provocate de paraziți, unele pot apărea din cauza condițiilor în care acestea trăiesc și a hranei pe care o consumă.

Șchiopul este numele dat infecției care se produce sub unghia oii (panarițiu), în urma murdăriei acumulate în strungă și târlă, datorită căreia „[...] se opăresc și face un fel de șchiop și se descălță oaia, adică cade unghia toată” (Lazăr Constantin, Șugag, jud. Alba, 80 ani, informație culeasă în 14.01.2024.). Pentru tratarea infecției, se face o incizie, prin care puroiul se drenează, iar pe rană, se aplică piatră vântată.

Virusii:

Vărsatul este o boală periculoasă pentru oi, care duce, de multe ori, la moartea animalului. Oile care scapă de aceasta, deseori, își pierd lâna, leapădă sau orbesc. Boala se transmite prin apă și poate fi identificată, mai întâi, prin prezența unor pustule mici, asemănătoare unor mușcături de purece, ce ajung să se extindă acoperind toată pielea animalului⁹. Leacul constă în vaccinarea oilor, prin folosirea unui ac cu fir de mătase, trecut prin urechea oii bolnave, după care acul și firul sunt trecute prin urechile tuturor oilor

³ Radu Totoianu, *Păstoritul...*, p. 296.

⁴ *Ibidem*, p. 295.

⁵ Ion Popu-Câmpeanu, *Boalele Animalelor și Lecuirea Lor*, Editura „Cartea Românească”, București, 1944, p. 17.

⁶ Radu Totoianu, *Păstoritul...*, p. 295.

⁷ Ion Popu-Câmpeanu, *op. cit.*, p. 17-18.

⁸ *Ibidem*, p. 4-5.

⁹ *Ibidem*, p. 18.

sănătoase. Oile, astfel vaccinate, fac o formă ușoară a bolii, de care se pot vindeca, și dezvoltă imunitate¹⁰. În prezent, se recurge la vaccinuri omologate, cumpărate din farmacii.

Boala de gură (febra aftoasă) afectează atât vitele, cât și oile și porcii. Mucoasa gurii se înroșește și apar bubițe, care duc la imposibilitatea animalelor de a se hrăni. Tratamentul constă în spălarea animalului cu apă amestecată cu oțet și miere¹¹.

Intoxicațiile:

Gălbănirea este o boala care apare din cauza ingerării anumitor ierburi¹². „îi era galbeni ochii. Tăiam acolo, din ochi, avea o peliță, îi tăiam cu cuțitu', îi cruntam ochiu' și o sângeram și scăpa” (Orășan Dumitru, Șugag, jud. Alba, 67 ani). După cum rezultă din descrierea tratamentului, în acest caz, se practica „sângerea empirică” (flebotomia), o tehnică chirurgicală.

Traumatismele:

Alte probleme cu care se confruntau animalele sunt bolile pulmonare, mai rar întâlnite la oi. Cea mai comună dintre acestea era lipirea plămânilor, cauzată de lovituri frecvente, mai ales în timpul încăierărilor dintre berbeci, dar și în cazul unor căderi accidentale. Pentru vindecarea ei, se folosea o metoda extrem de interesantă, așa-numita umflare a oii: „[...] îi băgai în foc un pumn de sare, o ardeai, puneai oaia, îi dai sarea aia, o umflai ca cum ai umfla un cauciuc, cu gura, ca s-o poți salva, umflai și prindea doi inși, dai cu ea cu schinarea în jos de pământ, că așa zicea că se desfac plămânii de pe coaste” (Orășan Dumitru, Șugag, jud. Alba, 67 ani).

Albeața este o boală frecventă la animale, apărută în urma unor lovituri, înțepături sau ca urmare a unor boli care produc afecțiuni oftalmice. Ciobanii din zona Sebeșului

tratează această boală prin scuipare, în ochiul bolnav, a unei cantități de sare. Sarea poate fi introdusă și prin suflarea cu o țevă, direct în ochi, fie singură, fie în amestec cu tutun.

Fig. 2. Ciobanii intervievați: Lazăr Constantin și Orășan Dumitru din Șugag, jud. Alba

Am selectat doar câteva dintre afecțiunile cu care turmele acestor ciobani, dar și a altora din aceeași zonă, se confruntă frecvent. Aceste afecțiuni, deși uneori dificil de gestionat, sunt tratate cu multă pricepere, folosind metode tradiționale și resurse naturale locale, ceea ce demonstrează atât ingeniozitatea, cât și dedicarea și grija față de animale, precum și profunda cunoaștere a mediului natural, în care acești oameni trăiesc.

Bibliografie:

Ion Popu-Câmpeanu, *Boalele Animalelor și Lecuirea Lor*, Editura „Cartea Românească”ă, București, 1944.

Radu Totoianu, *Păstoritul în Mărginimea Sebeșului*, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2021.

Lista persoanelor intervievate:

Lazăr Constantin, 80 ani, Șugag, jud. Alba, interviuat în data de 14.01.2024.

Orășan Dumitru, 67 ani, Șugag, jud. Alba, interviuat în data de 14.01.2024.

¹⁰ Radu Totoianu, *Păstoritul...*, p. 310.

¹¹ Ion Popu-Câmpeanu, *op. cit.*, p. 3.

¹² Radu Totoianu, *Păstoritul...*, p. 300.

Bradul în tradițiile locale din Sălătrucu , județul Argeș Sălătrucu-Muntenia

Cristina-Adelina Călinoiu, email: cristinaadelina.@ulbsibiu.ro

Conservare-Restaurare, Anul II

Obiceiurile legate de brad, în localitatea Sălătrucu, din județul Argeș, sunt variate și bogate în semnificații culturale, spirituale și sociale. Bradul este un arbore veșnic verde și un simbol puternic în tradițiile românești, asociat cu viața, puritatea, continuitatea etc. Iată o descriere a principalelor obiceiuri legate de brad din localitatea Sălătrucu:

Bradul la înmormântarea unui tânăr

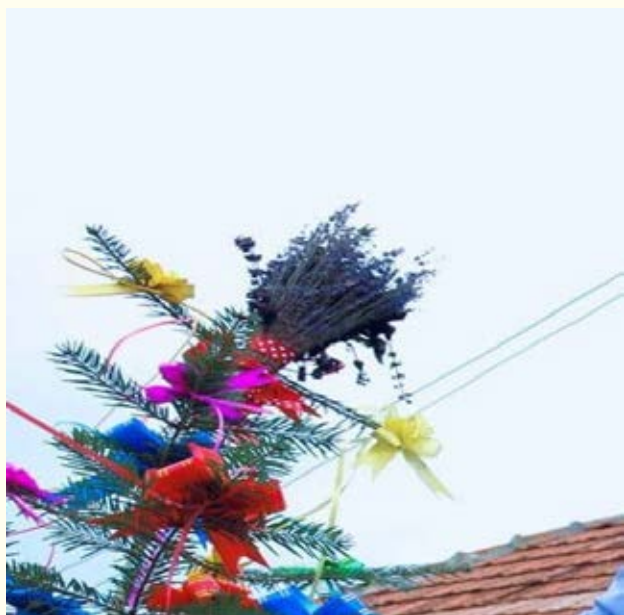
Este un simbol complex care, în tradiția românească, leagă viața de moarte, sugerând că moartea nu este un sfârșit, ci o trecere spre o altă formă de existență. Bradul folosit la înmormântările băieților necăsătoriți, la Sălătrucu, este împodobit și purtat, în fruntea cortegiului funerar, simbolizând viața veșnică, continuitatea existenței, dar și o „etichetă” prin care oamenii își dau seama că persoana decedată nu a ajuns în pragul căsătoriei. „Pentru că băiatul a fost neînsurat, acesta va fi îmbrăcat în costum de ginere, iar bradul este împodobit asemenea cu cel de nuntă și se va pune pe mormânt” (Lina Vasilica Pescaru Boca, Sălătrucu, n.1978). Acest obicei este descris astfel, de către Lina Vasilica Pescaru Boca: „Se împodobește doar cu flori albe (simbolizând puritatea), va fi împodobit doar de băieți necăsătoriți [...]. Bradul va fi dus de băieții neînsurați și nu din familie, [sau] un apropiat al familiei [poate „atrage” moartea persoanei respective] și se va ține șase săptămâni pe mormânt”.

Un alt detaliu foarte important: „Bradul se ține cu vârful în jos, la înmormântare, iar doliul va fi în două culori – alb și negru (culoarea albă simbolizează puritatea, iar culoarea neagră sfârșitul vieții). Aceste două culori vor fi puse doar la persoanele necăsătorite, atât fete, cât și băieți” (Maria Sinica Sălătrucu, n.1975).

Sălătrucu ,n. 1975).

Pozele de mai sus reprezintă bradul miresei care a fost împodobit de fetele nemăritate.

Brad de nuntă se aseamănă cu cel de la înmormântare, diferența fiind florile exclusiv albe, la obiceiul funerar.

Bradul care simbolizează belșugul

Este pus la o casă nouă, pentru a aduce noroc și belșug acesteia. „Se pune la strașina unei case noi, pentru a aduce bogăție și se pune când pui căpriorii și jugul acoperișului (structura de lemn a acoperișului) [...]. Va fi pus de cei care au făcut acoperișul” (Lina Vasilica Pescaru Boca, Sălătrucu, n.1978). Bradul este împodobit cu „o batistă, 2 covrigi, 2 porumbi și busuioc cu fir roșu (aceste obiecte simbolizează belșugul, sănătatea, fertilitatea și norocul)” (Lina Vasilica Pescaru Boca, Sălătrucu, n.1978).

Bradul simbol al pustietății

Pe lângă toate obiceiurile care includ bradul, în zona Munteniei, există și o superstiție contrară total obiceiurilor care înfățișează bradul ca fiind un simbol al renașterii, al belșugului etc., iar aceasta este legată de brad în eventualitatea în care este plantat în curtea casei: „Aduce pustietatea locuinței, (adică odată cu plantarea acestui brad,

membri familiei, cu timpul, vor muri, iar casa va rămâne goală)” (Lina Vasilica Pescaru Boca, Sălătrucu, n.1978).

Bradul de Crăciun, la Sălătrucu, reprezintă o tradiție simplă și deosebită pentru mine, deoarece nu era împodobit cu globuri spectaculoase, ci doar cu ornamentele simple – adunate în timp și care aduceau cu ele amintiri minunate –, dar și cu o mică ghirlandă de bomboane, pe care o așezam în brad. Doar în ziua de Crăciun aveam voie să desfacem bomboanele.

Concluzii

Bradul joacă un rol important în viața oamenilor din localitatea Sălătrucu, județul Argeș, fiind prezent în diverse tradiții. Fiecare obicei legat de brad reflectă aspecte esențiale ale identității și credințelor comunității locale.

Persoane intervievate

Lina Vasilica Pescaru Boca, Sălătrucu, n. 1978

Maria Sinica, Sălătrucu, n. 1975

Coșul de Paști din satul Decebal, județul Satu Mare. Interviu cu doamna învățătoare Maricica

Naghi Nicole Anamaria, email: nicoleanamaria.naghi@ulbsibiu.ro
Conservare-Restaurare, Anul II

Satul Decebal este situat în județul Satu Mare, în nord-vestul României. Este parte a comunei Vetiş, aflată la o distanță de aproximativ 10 kilometri de municipiul Satu Mare. Decebal este un sat cu o populație predominant românească, dar și cu minorități de maghiari și romi. Coșul de Paști reprezintă o tradiție importantă pentru comunitatea locală. De Paști, locuitorii satului Decebal pregătesc, cu grijă, coșul, care este încărcat cu: pască, ouă roșii, cozonac, cârnați, brânza, sare și vin. Aceste alimente sunt aranjate cu atenție, în coș, și sunt acoperite cu o față de masă brodată sau un ștergar tradițional. În ziua de Paști, coșul este dus la biserică, pentru a fi sfințit de preot, obicei care are menirea de a aduce binecuvântare și prosperitate în casele credincioșilor. Această practică nu doar că marchează sărbătoarea Învierii Domnului, dar consolidează și legăturile comunității, reflectând respectul pentru

tradițiile strămoșești și importanța credinței în viața de zi cu zi a locuitorilor din Decebal.

Doamna învățătoare Maricica Uglean (născută 1960), din satul Decebal, județul Satu Mare, mi-a vorbit, într-un interviu, despre coșul de Paști, din această localitate.

Cine, când și unde se face coșul de Paști?

Coșul de Paști se pregătește, de fapt, dimineața, duminică dimineața. Eu atunci mă trezesc și pregătesc coșul, dar, bineînțeles, cu câteva zile înainte, îl spăl, pun șervețele acolo și ceva special pentru Paște și, duminică dimineața, când să fie toate proaspete, atunci le pun în coș. Pregătirea începe undeva de la începutul săptămânii, [când] începi să faci prăjituri. Pasca se face sâmbăta și toate fripturile, ca să fie proaspete.

Când se duce la biserică?

La noi, la biserică, a rămas un obicei, pentru că, mai demult, nu era la noi, în sat, preot – venea din centru comun, din Vetiş – și a rămas așa că nu putea [veni în noaptea Învierii]. Duminică dimineața, atunci se sfințește [coșul de Paști]. Și a rămas așa obiceiul, în continuare. La noi, nu se sfințește noaptea, ci în dimineața, de la ora 9 a început slujba de sfințire a Păștilor. Seara, se merge la Înviere. Eu nu lipsesc niciodată. [...] Îmi face mare, mare plăcere. Mi se pare că asta este simbolul sărbătorilor, nu ceea ce punem în coș... Și prezența la Denii, la Prohod, la Înviere, deci, pentru mine, asta contează.

La biserică, unde se pune coșul de Paști?

Coșurile se pun așa, de-a lungul aleii, pe o parte și pe cealaltă. Din păcate numărul lor s-a micșorat [...]. Din păcate, tradiția se pierde. Eu, cât o să trăiesc, până ridic mâna și piciorul, o să fac și pască și o să duc coș. Mai încolo, ceilalți, nu știu. [...] Pe an ce trece, parcă sunt tot mai puține, dar mie mi se pare că e cel mai important lucru, atuncea când venim cu coșul și ne așezăm la masă. Nu aş putea renunța la așa ceva.

Cine are grijă de coșul de Paști?

A, pe rând, că atuncea merge toată familia. În mod normal, se adună toată familia și atuncea stăm, pe rând. Unii intră în biserică, alții stau, dar mai mult bărbații stau afară, în timpul slujbei și, pe urmă, când este sfințirea, toți stăm lângă coș, toată familia.

În ce moment sfințește părintele produsele?

Dimineața, la ora 9, începe slujba [...] și, undeva pe la 10-10:30, așa, e sfințirea propriu-zisă a Păștilor [...]. Spune rugăciuni foarte frumoase, pentru sănătatea celor care o să mănânce din produse, pentru ca să fie holdele bogate și ca să aibă oamenii din ce face iară. Deci

sunt niște rugăciuni frumoase și speciale, înainte de a se sfinți.

Ce se întâmplă cu coșul și cu produsele după sfințire? Cine îl duce acasă?

În general, bărbații. Se duce și o sticlă cu vin [...]. Și o lumânare se pune în coș, care se aprinde, în timp ce părintele face rugăciunea și sfințește [coșul]. Noi [familia] facem poza de grup, ca să privim, în fiecare an, cum am evoluat, cum ne înmulțim și, pe urmă, [coșul] se așază pe masă și ne așezăm la masă și toată familia mănâncă, prima dată, din ce este sfințit. Pe urmă, dacă nu este suficientă, atuncea se completează [mâncarea], dacă suntem mai mulți la masă, decât [mâncarea] în coș.

Cum se recunoaște coșul?

După ambalaj. Adică fiecare are coșul de o anumită formă. Și după acoperitoarea tradițională, care se pune pe el. Nu prea sunt la fel.

Cât de mare este coșul?

Mai demult, se punea în coș mare, mare, așa, care se ținea de două părți. Și, atuncea, se punea acolo șunca întreagă și cârnați și jumate mielul și o pască și așa, ouă multe, dar, acum, lumea vine cu coșuri, așa, mici. Care pun fac o păscuță mică, ouă și, într-un platou, pun din fiecare: șuncă, umplutură și cârnați. Cam așa aduce acum lumea.

Pentru ce se face coșul?

Eu cred că a rămas o tradiție, și ca să mănânci produse sfințite. [...] parcă are altă însemnătate sărbătoarea.

Ce se face cu produsele?

Păi, produsele, cum ți-am spus, se mănâncă [...]. Cojile se aruncă la găini, se pun și coji de usturoi, ceapă verde, salată și așa se dau la animale, deci nu, nu se aruncă la coșul de gunoi nimic din ceea ce este sfințit și totul se împarte între oameni și animalele din curte

Povestea familiei străbunicii mele

Sabina Iulia Onisia Babencu, sabinauliababencu@gmail.com

Conservare-Restaurare Anul II

Acestă poză, realizată înaintea Primului Război Mondial, prezintă ramura paternă a familiei mele, în jurul anilor 1910. Acesta este familia Schoc – o familie de origine germană – din Pâncota, județul Arad. Fotografia o arată pe bunica tatălui meu – după numele ei de fată Terezia Schoc – (aflată în partea dreaptă, cum privim la fotografie, cu o carte în mână), pe tatăl și frații ei, alături de mama ei vitregă.

„Orașul Pâncota, din județul Arad, se află în partea de sud-vest a depresiunii Zărandului, în extremitatea nordică a Podgoriei Aradului.”¹ În perioada în care Transilvania a făcut parte din Imperiul Habsburgic, orașul a înregistrat o creștere a populației germane. Astfel, facem cunoștință cu străbunica mea și familia ei. Terezia Schoc s-a născut în data de 12

februarie 1905, fiind cea mai mică dintre cei patru copii ai lui Anton Schoc (proprietar de băcănie) și Iolan Vitozki, ceilalți frați fiind Elizabeth Schoc (născută în 1899), Anton Schoc și Ferencz Schoc. În aceste fotografii, frații nu sunt însoțiți de mama lor, ci de mama vitregă, Elisabeta. Din spusele bunicii mele, Iolan murise în urma unor probleme medicale, în 1906, și, nu după mult timp, în 1907, Anton Schoc s-a recăsătorit cu Elisabeta. În timpul Primului Războiului Mondial, tatăl familiei, Anton, pleca la război, este rănit pe câmpul de luptă și se întoarce acasă. Moare după cel de al Doilea Război Mondial.

¹ Site Primăria Pâncota, județul Arad, <https://primariapancota.ro/geografie/> accesat la data de 12.12.2024.

Terezia, mama vitregă Elisabeta, Anton, Elizabeth și Ferencz, în casa părintească din Pâncota, în perioada interbelică

În poza de mai jos, Terezia (în partea stîngă) următoarele două la Școala din Șiria, o altă este la un atelier de croitorie. Primele șase localitate din județul Arad. clase le-a făcut la Școala din Pâncota,

Fiica cea mare, Elizabeth, se căsătorește și pleacă în Statele Unite ale Americii. Anton, cel mai mare dintre băieți, se mută în Sighetul Marmăției, urmând să fie strămutat, în 1945, în Ungaria, la Kiskőrös. Ferencz moare tânăr, de tuberculoză, ca și soția sa, la vârsta de doar 30 de ani.

În anul 1930, Terezia se căsătorește cu Anton Kocsis, un antreprenor în construcții, din Ineu, oraș în care se și mută. Naște șase copii, dintre care doar doi ajung la maturitate: Terezia, fiica mai mare, și bunica mea, Ana, cea mai mică dintre copii, născută în 1943.

Bunica mea nu l-a avut mult timp alături pe tatăl ei, deoarece, în 1944, Anton Kocsis moare pe front, în cel de-al Doilea Război Mondial.

Văduvă de război, străbunica mea lucrează la colectiv și își crește singură copii (nu se recăsătorește). Trăiește o viață lungă și moare la vârstă de 93 de ani (în 1998), doar cu un an înainte de nașterea primului strănepot.

În prezent, ne aducem mereu aminte de trecut, tot așa și noi ne-o amintim pe străbunica Terezia, dacă nu zilnic, atunci măcar de fiecare dată când facem Smork – preparat cu origini șvăbești, pe baza de cartofi, pe care bunica mea l-a învățat de la mama ei (Terezia), un preparat care și astăzi își are un loc special pe masa familiei mele.

Nunta soților Kocsis, 1930

O dulce amintire cu bunica

Cozonacii – tradiție culinară

Karina Mihăilă, email: karina.mihaila@ulbsibiu.ro

Istorie, Anul III

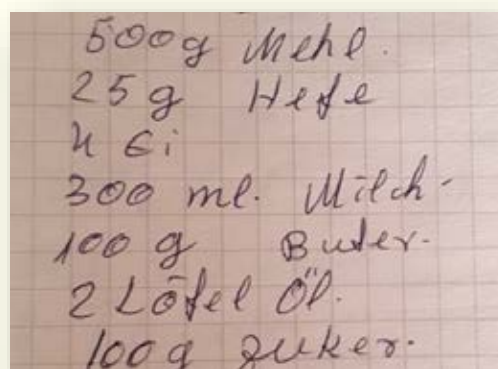
*Amintirile fericite sunt cele ce fac viața
magică și plină de sens.¹ Meik Wiking*

Încă de mic copil, în preajma sărbătorilor de Crăciun și de Paște, îmi petreceam timpul mai mult la bunica, în localitatea Tălmăciu. Atât căldura pe care o simțeam din partea bunicii, cât și atmosfera plăcută din casă mă fac și acum să mă gândesc, cu nostalgie, la acele vremuri în care totul se simțea ca o îmbrățișare. În această localitate, într-o umilă căsuță, an de an, bunica, ducea tradiția mai departe, ocupându-se cu drag și răbdare de coacerea cozonacilor. Datorită acestor amintiri, ani mai târziu, am ajuns să o întreb, mai în detaliu, despre cum se fac cozonacii, fiind ajutată să descopăr mai multe amănunte, de încă două femei cu experiență culinară.

În urma celor trei vizite: la bunica mea (Schmitt Katerina), la doamna Mariana Stroilă și la doamna Ioana Dragoș – numită și Tanti Nușa –, am surprins etape diferite în pregătirea cozonacilor. Bunica și-a petrecut copilăria într-un sat săsesc, în Copșa Mică, din județul Sibiu, și s-a stabilit în localitatea Tălmăciu, la vârsta de 18 ani. A învățat să facă cozonaci de la mama ei, într-un cuptor mare de lut, numit *Backofen*, afirmând: *În cuptoarele ălea vechi, cu lemne [...] și trebuia să faci cumva să bagi tot timpul lemne mai subțiri, ca să mențină căldura tot timpul și dura mai mult. Da 'era mai bun.* Bunica mi-a explicat pașii care trebuie urmați pentru prepararea cozonacilor: *Ea făcea mai mult, făcea în troacă de aia mare, de lemn. Și acolo puneam 10 kg de făină și tot meniu ăsta: cu zahăr, cu aluat dospit, nu drojdie. Aluat din ăla acru, dospit, în borcan*

și, când făcea ăla, puneam făină și zahăr și lapte. Cu ocazia interviului, vedeam pe chipul ei cum îi revin amintiri de mult uitate și cu cât drag îmi povestește de aceste momente din frumoasa ei copilărie: *Erau mai buni. Da, acum, în ziua de azi, nu mai am forță în mâini.*

Mulți ani după ce a părăsit satul de baștină, bunica a continuat să facă rețeta clasică de cozonaci, cea cu nucă, însă, treptat, a început să prepare și cozonaci cu rahat, perfecționându-se continuu. Ba mai mult, de Crăciun, avem ocazia să ne bucurăm de ambele rețete, ce ies din mâinile ei, consolidând momentele speciale din interiorul familiei.

Rețetă de cozonaci, scrisă de bunica mea, preluată de la mama ei.

¹ Meik, Wiking, *Arta de a-ți crea amintiri*, Litera, București, 2019, p. 124.

Mariana Stroilă, de la Tălmăcel, mi-a vorbit despre modul de preparare a cozonacilor, cu un gust cât mai apropiat de gustul cozonacilor din copilăria dumneaei. Ca modalitate de coacere a unui cozonac, aceasta relatează: *Dacă ai cuptor pe lemne, cum era mai demult, sau la soba pe lemne, [...] acolo probam cu un ziar pe lopată. Puneam ziarul și, dacă ziarul se ardea prea repede, era cuptorul prea încins și atunci mai lăsam un pic, nu-i băgam imediat. Timpul de coacere era de 40-45 de minute. În descrierea pașilor de urmat pentru prepararea acestora, ea utilizează mici secrete: Punem făina prima dată, îi facem un pic de plămădeală cu drojdia, cu zahăru' [...] Și lapte câte puțin, nouă ni se spunea când am fost copii, că să nu punem mult, să nu se înece aluatul. După ce toate ingredientele au fost adăugate, a dospit aluatul și a fost așezat în tăvi, se pune la copt, [...] ori în cuptorul pe lemne, ori în soba teracotă, care are brotină [un fel de gaură-cuptor în sobă], așa i se spune la noi. Ulterior, când procesul de coacere este gata, se pun diverse, după cum afirmă doamna Stroilă: [...] pe unii, eu pui sâmburei de nucă sau sâmburei de migdale, pe deasupra, sau zahăr. Doamna Stroilă mai adaugă, în ultima vreme, uneori, în aluatul cozonacilor, următoarele: Câteodată, cacao, turtă dulce se mai bagă în ea, pentru aromă, dacă ai nucă mai puțină, de exemplu, și vrei să se vadă stratul gros, în aluat, turtă dulce măcinată, că îi dă o aromă fină. De asemenea, perioada în care dumneaei prepară cei mai mulți cozonaci este perioada dinanitea sărbătorilor mari, cum ar fi Crăciunul, respectiv, Paștile.*

Cozonac realizat, în Ajunul Crăciunului, de doamna Mariana Storilă.

Pentru a aprofunda informațiile cu privire la cel mai autentic „desert” din copilăria mea, am intervievat-o și pe doamna Dragoș Ioana, numită și „Tanti Nușa”. Tanti Nușa este o femeie de 63 ani, venită din Vișina, jud. Olt, și stabilită în localitatea Tălmăciu, de la vârsta de 17 ani. Tanti Nușa este o femeie specială, chiar dacă viața ei a fost destul de tumultuoasă. Dumneaei are și statutul de bunică a șase nepoți, și își găsește liniștea în a le pregăti deserturi. Membrii familiei o prețuiesc foarte mult și o privesc cu toată dragostea, mai ales atunci când le prepară bunătăți, cum ar fi cozonaci cu nucă.

Cozonac cu rahat, proaspăt scos din cuptor.

Tanti Nușa mi-a răspuns cu drag la întrebările legate de modul de preparare a cozonacilor. Asemeni bunicii mele și doamnei Stroilă, a învățat să facă cozonaci încă din copilărie, de la bunica ei. Partea introductivă a interviului surprinde cum

facea bunica dumneaei cozonacii: *No, și se frământa în covată de lemn [...] să simți aluatul în mână*. Tanti Nușa mi-a relatat, în detaliu, cum erau pregătiți cozonacii în copilăria dumneaei, încercând să păstreze, și acum, aceeași rețetă: *[...] așa mi-o rămas, în instinct, rețeta, ce am văzut la bunica, așa fac și în ziua de astăzi, după atâția ani, îți dai seama?*. Tanti Nușa pune accentul pe faptul că aceste bunătăți se făceau numa de Crăciun sau de Paști [...]. Din 23 se începea, se pregătea făina, în 24 se frământau, iar în 25, când era Crăciunul, erau făcuți, erau proaspeți, de abia așteptai să vii de la Biserică, să mănânci, că nu ne lăsau buncii [să mâncăm înainte].

Am fost foarte bucuroasă că am avut deosebita ocazie de a le face vizite celor trei stimabile doamne și le sunt

recunoscătoare pentru informațiile pe care mi le-au oferit. Sunt ferm convinsă că, datorită lor, această „tradiție” de a te bucura de gustul delicios al unui cozonac în ziua de Crăciun sau de Paști, la Tâlmăciu, va deveni o amintire prețioasă, pentru copii și nepoți.

Persoane intervievate:

Katerina Schmitt, Tâlmăciu, Sibiu, n. 1951

Mariana Stroilă, Tâlmăciu, Sibiu, n. 1965

Ioana Dragoș, Tâlmăciu, Sibiu, n. 1961

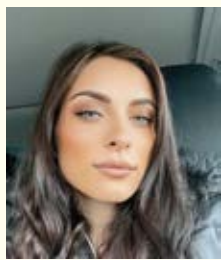
Bibliografie:

WIKING, Meik, *Arta de a-ți crea amintiri*, Litera, București, 2019, p. 124.

Sursa fotografiilor: arhivă personală.

Cozonac cu nucă de la Tanti Nușa.

Obiceiul covorului dinaintea mirilor, așternut de o nevastă tânără Specificul orânduiei din Burdălești, județul Vâlcea

Ioana Raluca Vlad, email: ioanaraluca.vlad@ulbsibiu.ro
Conservare-Restaurare, Anul II

"La casa de piatră, dragostea și norocul să fie temelia!"

lângă nevasta tânără, ea aruncă, la picioarele lor, ce are în pungă, pentru „ca [mirii] să aibe noroc dă toate, dă păsări, dă recoltă, dă toate ălea, să aibe noroc” (Ana Tudor, Burdălești, n. 1955).

Originea și răspândirea obiceiului

Obiceiul de a așterne un covor (velință, scoarță) înaintea mirilor, în biserică, are rădăcini adânci în tradițiile rurale din România, acesta fiind regăsit și în zona de șes, de pe plaiurile oltenești ale satului Burdălești, fiind transmis din generație în generație. Practica reflectă continuitatea unor datini străvechi, având similitudini cu ritualurile romane, unde mirii stăteau pe pielea unei oi jertfite, simbol al protecției și binecuvântării: „La cununie, pe lângă ceremoniile curat bisericești, se mai observă încă și următoarele datine: nemijlocit înainte de începerea acesteia, așterne în mijlocul bisericii, adică în despărțitura bărbătească, un scorțar sau un covor, o bucată de pătură împăturită în patru, sau și un petic de pânză cam de o jumătate de metru de lungă. Această scoarță, sau ce este, pe care stă mirele de-a dreapta și mireasa de-a stânga, cu amândouă picioarele, tot timpul cât durează cununia ne aduce aminte de pielea oii jertfite, pe care se așezau mirii romani când se căsătoreau”¹. Răspândirea acestui obicei în comunitățile rurale s-a realizat prin transmiterea orală și prin practicarea constantă, în cadrul ceremoniilor de nuntă.

Ritualul este descris astfel: „Pui velința aia jos, să calce mirii pă ia și, când dă ocol prin biserică, așa, nevasta tânără are în pungă bomboane, fulgi, semințe, boabe, grâu” (Ana Tudor, Burdălești, n. 1955). Când mirii trec pe

Ana Tudor cu velința în mână, Burdălești, anul 1975, fotografie din arhiva personală

Cine realiza ritualul?

Ritualul era realizat de o nevastă tânără, mai precis de către ultima femeie căsătorită din

¹ Simion Florea Marian, Nunta la Români. Studiu istorico-comparativ etnografic, Editura Saeculum I.O., București, 2019, p.5 .

sat, ceea ce sublinia importanța transferului de noroc și binecuvântare, de la o tânără căsătorită, la un cuplu nou. „Nu orice persoană, nevasta tânără – cum am fost io, nevastă tânără” (Ana Tudor, Burdălești, n.1955).

Materiale folosite și importanța modelului

Covorul folosit – denumit velință sau scoarță – era, de obicei, țesut manual, la război, iar modelele acestuia nu aveau o semnificație specifică, ci puteau varia de la flori, la motive geometrice. „Velință d-aia țesută, la război.” (Ana Tudor, Burdălești, n.1955).

Motivele și semnificația ritualului

Ritualul așternutului covorului, de către o nevastă tânără, are multiple semnificații:

- protecție și binecuvântare: așezarea covorului în fața mirilor simboliza protecția lor împotriva influențelor negative și asigurarea unei căsătorii armonioase și prospere;
- puritate și fertilitate: acest gest era considerat un simbol al purității și fertilității, având rolul de a aduce noroc și belșug în noua familie;
- legătura cu pământul și natura: prin folosirea de „semințe, boabe, grâu”, ritualul conecta mirii cu pământul și ciclurile naturii.

Declinul obiceiului

Obiceiul a început să se piardă în ultimii ani, din cauza schimbărilor sociale și culturale:

- modernizarea și urbanizarea: odată cu mutarea populației rurale către oraș și adoptarea unui stil de viață modern, multe tradiții rurale au fost abandonate;

- schimbarea percepțiilor: în contextul contemporan, nu se mai pune atât de mult accentul pe tradițiile străvechi, iar noile generații pot considera aceste obiceiuri ca fiind anacronice.

- simplificarea ceremoniilor: ceremoniile de nuntă s-au simplificat, iar elementele tradiționale sunt adesea omise, pentru a se adapta unui program mai condensat și mai puțin ceremonial. „Eu: Da’, nici anii trecuți, acu’ zece-cinșpe ani, nu am mai văzut obiceiul ăsta să fie practicat în biserică – am mai participat și eu la diverse nunți. Mamaia: Așa e mamaie, nu vezi că nu mai sânt?” (Ana Tudor, Burdălești, n.1955).

Concluzii

Obiceiul așternutului unui covor înaintea mirilor, realizat de o nevastă tânără, este un ritual plin de semnificații și tradiții, care reflectă valorile și credințele comunităților rurale românești, mai precis ale satului Burdălești, din zona Olteniei. Deși acest obicei se pierde treptat, riscând să nu mai rămână viu nici măcar în memoria oamenilor din sat, documentarea și înțelegerea sa rămân esențiale pentru o salvagardarea acestui element de patrimoniului cultural imaterial și pentru aprecierea diversității culturale a României.

Persoană Intervievată:

Ana Tudor, Burdălești, Vâlcea, n.1955.\

Bibliografie:

Simion Florea Marian, Nunta la Români. Studiu istorico-comparativ etnografic, Editura Saeculum I.O, București, 2019.

Tradiția darului de nuntă, în comuna Mihăești, județul Vâlcea

Robert-Gabriel Andreică, email: robertgabriel.andreica@ulbsibiu.ro
Studiul Patrimoniului și Managementul Bunurilor Culturale, Anul II

Dedic acest articol bunicului meu, Mihai Pîrvu, care nu mai este printre noi.

Obiceiurile de nuntă, din comuna Mihăești, județul Vâlcea, au farmecul lor aparte. Sunt respectate cu sfințenie și în zilele noastre, aceasta și datorită bătrânilor care nici nu concep ca un asemenea eveniment să nu urmeze „canoanele” vechi de sute de ani. Printre cele mai importante practici de nuntă, consemnăm și darul de nuntă.

Comuna Mihăești este situată în județul Vâlcea, foarte aproape de municipiul Râmnicu Vâlcea și de stațiunea Băile Govora. Este formată din 13 sate: Arsanca, Buleta (care este și reședință a localității), Bârsești, Govora, Gurișoara, Măgura, Mihăești, Munteni, Negreni, Rugetu, Scărișoara, Stupărei, Vulpuești.

Cum se oferă darul?

Din punctul de vedere al mihăeștenilor, acest dar de nuntă se poate da la plic, „la cutie” sau prin oferirea de cadouri. Aceste daruri urmau a fi pregătite cu câteva zile înaintea începerii nunții. Bunica mea mi-a spus că: „La masă, după ce se termina cheful, se striga darul. Se dădea bani și cadouri, care vroiau” (Pîrvu Elisabeta, Mihăești, 70 ani). Bunica mea mi-a mai spus: „În '78, când m-am măritat, darul de nuntă, nu se

dădea decât după cum aveau fiecare invitat în parte” (Pîrvu Elisabeta, Mihăești, 70 ani).

Cine primea darul?

Mama mea a subliniat următoarele: „Seara, după ce se juca perinița, mesenii stăteau la masă și nașul striga darul” (Andreică Mihaela, Mihăești, 44 ani). Nașul trecea pe la fiecare mesean, în parte, și cerea fie bani, fie cadouri.

Cum se oferă darul?

Tatăl meu spune: „Erau nașul și cu mirii, care mergeau la fiecare masă și spunea cât dă fiecare. Și așa proceda la fiecare familie la care mergea și cam asta este toată tradiția darului” (Andreică Robert, Râmnicu Vâlcea, 47 ani).

În zilele noastre, la nunți, în momentul când nașii strigă darul, folosesc ori o cutie pentru a strânge banii, sau se primesc banii în plic.

Lista persoanelor intervievate:

Andreică Mihaela, Mihăești, 44 ani

Andreică Robert, Râmnicu Vâlcea, 47 ani

Pîrvu Elisabeta, Mihăești, 70 ani

Fig. 1 – Momentul oferirii darului de nuntă la meseni

Fig. 2 – Bunicii mei, în ziua nunții lor (1978)

ICONARUL TRADITIONAL
din lumea modernă

FLORIN POENARIU
zugrav din LĂZ

Interviu cu Florin Poenariu din Laz, Tezaur Uman Viu, în domeniul pictură pe sticlă

Iuliana Daniela Cîmpan & Georgeta-Maria Roman,

iulianadaniela.cimpan@ulbsibiu.ro,

georgetamaria.roman@ulbsibiu.ro

Studiul Patrimoniului și Managementul Bunurilor Culturale, Anul II
& Conservare-Restaurare, Anul II

Domnul Florin Poenariu este păstrătorul unei tradiții ce se moștenește în familia sa de mai bine de două secole — pictura de icoane pe sticlă. Domnul Florin este ultimul membru al familiei Poenarilor din Laz, care se ocupă de acest meșteșug. În anul 2021, a fost distins, de Ministerul Culturii, cu titlu de *Tezaur Uman Viu*, titlu de recunoaștere a caracterului excepțional al performării unui meșteșug (în cazul domnului Poenariu, a picturii pe sticlă) și a capacității de transmitere a unui anumit element de patrimoniu cultural imaterial, în forma și cu mijloacele tradiționale nealterate. Este cel mai tânăr TUV din țară.

Gândul nostru a fost acela de a face cunoscută, în rândul tinerilor și al studenților, povestea unui iconar tradițional contemporan. Astfel, într-o zi călduroasă de august, sub cerul senin al Lazului, am avut ocazia de a sta de vorbă cu cel care este

iconarul zilelor noastre. Domnul Florin Poenariu este mai mult decât un iconar, este un model desăvârșit de dedicare și pasiune.

G.R. *Cum este perceput iconarul tradițional în lumea modernă? Mai este loc de artă populară, în era minimalismului?*

F. P. Normal că mai este loc. Problema e că trebuie să lupti. Trăim vremuri de luptă, pentru că globalismul își spune cuvântul și trebuie să contracarezi cumva. Și-atunci, trebuie să vii din spate, să îți păstrezi tradiția. (...) Noi trebuie să venim și să ne păstrăm identitatea noastră. În momentul în care nu ne păstrăm identitatea, suntem asimilați în tot amalgamul acesta.

C. I. *Din interviurile acordate până acum, am înțeles că ați pornit, pe acest drum, în anul 2007, încurajat de mătușa dumneavoastră, Maria Deac Poenaru. Îmi puteți povesti ce vă amintiți referitor la momentul în care ați descoperit tainele pictării icoanelor pe sticlă?*

F. P. Da. La momentul respectiv, aveam un mic atelier de tâmplărie, aicea, sus, în sat, și mătușa mea, cum spuneam, nu avea rame, că o avut anumite lucruri de nu o mai găsit ea să-i facă rame, și o venit la mine. Și m-a întrebat: „Florine, faci niște rame?”. Fac, bineînțeles, că nu e nici o problemă! Deși, ca și tâmplar, te încurcă cineva care vine să îți ceară rame, că nici bani nu faci cu ele, nici...

E numai încurcăleală, pe nimica. Și lemnul trebuie să fie de calitate, să nu fie cu noduri... în fine! Și am făcut 5-6 rame, nu știu cât mi-o dat atuncea, și mi-a și spus: *Vai de mine, că mi-ar fi bine să vii tu la mine, că ești din neamul Poenarilor, că n-am la cine lăsa...* Și am gătat ramele, m-am dus și i le-am dus, și i-o plăcut foarte mult cum i-am făcut ramele și, atuncea, am văzut prima dată cum să pictează. Bine, știam povestea familiei, știam așa, dar, cu adevărat cum se pictează pe dosul sticlei... Că pictezi tot invers. Atuncea a fost pentru prima dată și m-a invitat la dânsa, să mă duc o săptămână, două, când am timp, să încerc. Și am mers și prima icoană care o fost să o pictez a fost **Maica Domnului Îndurerată**. Mi s-o părut destul de greoi, destul de... dar mi-o plăcut oarecumva. Am gătat icoana aia și am mai început încă una și, la un moment dat, am început să îmi cumpăr eu culori, să îmi aduc aicea, acasă, nu mai mergeam la ea, adică mergeam la ea o dată pe săptămână, dar am început să pictez și acasă. Și, cu adevărat când am pictat, o fost exact după vreo șasă luni, când nu m-am mai dus la ea. Cu adevărat, atunci am început să pictez, că, între timp, am început să mă documentez, am început să citesc, am început să iau cărți (...). Și, prin 2010, cred c-o fost pentru prima dată când am dat la cineva să îmi aducă glajă din Germania. Și nu știu cât i-am dat atuncea, 3-400 de euro, și o venit ăla cu câteva bucățele de sticlă și am zis: *Bă, ăsta m-o făcut de bani, nu poate să vină cu atâta!* [I-a răspuns:] *Nu, măi Florine, că uite, că atâta, că e scumpă, că așa că...* După un an, m-am dus eu și am luat și am văzut că deja se scumpise, deci nu ce-o fost anul trecut, o fost mai scumpă(...) **Cert îi că ăsta o fost începutul meu!**

G.R. Ce ar trebui să caute omul la o icoană?

F. P. Un om, la o icoană, trebuie să caute ceea ce este icoană, în primul rând. O icoană pusă în biserică te îndeamnă la rugăciune. O icoană pusă în muzeu te îndeamnă la aprecierea culorii, la aprecierea iconarului, a calității, a tot ce vrei, dar o icoană, este o icoană. Cum am mai spus, **omul se raportează la o icoană cu sufletul**, nu contează cât de bogată e icoană, că e foiță de aur, că e pe lemn, că-i pe pe sticlă sau pe hârtie. O icoană e o icoană. O icoană mică, simplă, poate să ajute [pe cineva] mult mai mult. Deci clar, o icoană îi, pentru biserică, o

Evangelie în culori.

C. I. Exista un anumit ritual pe care mătușa îl făcea înainte de a picta?

F. P. Nu. În mod normal, iconarii vechi erau iconari de mănăstire, de biserică, ei țineau post... În ziua de astăzi, eu recunosc – că nu oricine recunoaște lucrul acesta –, viața ne-a schimbat, spui un „Doamne ajută!”. Și mai mult decât toate lucrurile astea îi să ai sufletul curat. (...) **Orice ai pe suflet se**

revarsă. Deci clar, dacă m-o supărat cineva, dacă am un gând, ceva, dacă sunt agitat, eu nu pot lucra (...). **Dacă nu ai starea de suflet bună, nu iasă ce trebuie.** De asta mie, când îmi dă cineva o comandă... nu ca să ți-o gat într-o săptămână sau să ți-o gat cu trei luni după... Oi vedea eu atunci. Dacă accepți, îi bine, dacă nu... Dacă mă condiționezi săptămâna viitoare să fie gata, nu prea fac din alea, că am făcut și nu-i bine! Nu-i bine, că lucră și nu-ți place ce iasă și cum iasă și ești constrâns și ești agitat și, în momentul ăla, calitativ, nu iasă ce trebe.

G.R. Cum recunoaștem o icoană de Laz? Care ar fi particularitățile/maniera de realizare sau culorile după care să putem recunoaște o icoană, aparținând centrului de iconografie

de la Laz?

F. P. În general, o icoană de Laz se vede în primul și în primul rând din cauza ramei: rama cu brânel aplicat – motivul funiei, simbol al eternității. (...) Iconarii din vechime au acordat mai mult timp lucrului, au făcut un lucru relativ de calitate și l-au făcut cumva ca tot centrul [iconografic], deci tot centrul e

cam la același nivel. Într-adevăr, Simion Poenariu, fiind al doilea membru [al familiei de iconari de la Laz], a fost dintre cei mai buni. Și Savu a fost bun, dar picta mai mult pe lemn. Simion Poenariu a trăit din plin epoca icoanelor pe sticlă și de la el vin toate modelele bune și modelele de calitate. Și tot ce s-a regăsit la toți zugravii de după el au fost modelele lui Simion Poenariu. A fost foarte foarte înzestrat. Din punctul meu de vedere, cel mai înzestrat. (...) Dar, ca centru, s-au limitat undeva la o zonă destul de sus și nu au făcut foarte mare rabat de la calitate.

G.R. Spuneți atât de frumos despre modele pe care le folosiți: „Când reproduci icoane ale înaintașilor, este o lucrare de smerenie și umilință, o cale spre desăvârșire.” E grea această cruce a iconarului? Cu atât mai mult a unui iconar care poartă, în spate, o întreagă istorie a unei familii care a practicat, de secole, acest meșteșug?

F. P. Păi da, este... Nu că e grea, eu nu resimt că ar fi grea, pentru că e ca și creșterea unui

copil. Mulți spun că „vai, m-am sacrificat pentru copii”. Nici vorbă! Pentru mine, e o plăcere pură, din toate punctele de vedere. Nu există că îți e greu cu un copil, pentru că eu nu percep, nu am perceput [așa lucrurile]. La mine, e o plăcere pură să crești copii, că de-aia ți i-ai dorit, asta cu condiția ca să-ți dorești un copil. Brâncuși spunea că „*este greu să stai la umbra marilor arbori*”. El, la rândul lui, a stat lângă Rodin și o stat cât o stat și, la un moment dat, și-o făcut propriul lui drum și a văzut unde s-a ajuns. Pentru că, dacă stătea acolo, câștiga bani mulți, pentru că era sub Rodin, sub aripa lui, și câștiga și îi dădea o oarecare liniște. Dar, așa, (...) poate chiar l-a depășit pe Rodin. Deci, clar, asta ar fi oarecum greutatea pe care o resimt, pentru că toți te vor compara cu cei vechi. Toți! Deci, în momentul în care se uită la icoanele tale, nu spun: „*Măi, asta ești tu!*”. Spun: „*Apăi, strămoșii lui o pictat mai frumos!*” sau urât sau cum o fi. Și, de la început, am simțit chestia asta, că toți mă vor compara cu ei. (...) Deci, cum spuneam, clar **există o greutate, dar îi plăcută**, că știi că oarecum ai un rost și trebuie să te ridici la nivelul strămoșilor. Nu spun să îi depășești, dar cel puțin să ajungi acolo, unde au fost ei.

G.R. Aveți o icoană care vă este cea mai apropiată sufletului? Poate prima icoană pictată... sau un anumit model?

F. P. Da, clar! *Maica Domnului jalnică*. (...) Prima icoană pe care am făcut-o asta o fost. Deci, prima mea icoană, pe care am început să o fac, la mătușă-mea, icoana asta o fost, *Maica Domnului jalnică*, și asta mi-o rămas, cumva, la suflet. Și Prăznicariu, la fel – o icoană simbol a Lazului, pentru că, numa' la Laz, se găsesc atât de multe. La fel spun: de la Simion, până la mine, or pictat o grămadă, și de-asta și sunt multe. Că și Ion Pop, de Făgăraș, o făcut, da-s două-trei. Și Nicula o

făcut, da-s două-trei. La noi, îs sute. În general, cam asta îi cea mai cerută. Îmi spuneau oamenii de aici, din sat, că ***Maica Domnului jalnică, făcută de Laz, seamănă cu femeile bătrâne, de la noi din sat***. Deci, când te uiți la o icoană de Laz, cumva fetele, pe vremuri, aveau chipul acesta. Foarte multă lume – nu unu', doi, trei, patru – mi-a spus: „*Măi, pe vremuri, parcă așa erau oamenii și fetele în Laz. Seamănă cu o fată de Laz, chipul Maicii Domnului (...)*”.

G.R. Ce virtuți sunt esențiale pentru un iconar?

F. P. Determinarea. Să-ți dorești să faci lucrul acela. În momentul în care îl faci din pură pasiune, și nu te interesează dacă vinzi, dacă nu vinzi, dacă te apreciază cineva, dacă nu te apreciază. Faci din pură plăcere, când ai timp

liber, și îți place și în momentul când faci cu sufletul. La un moment dat, vin toate lucrurile astea: vin și chemările să faci expoziții, vin și aprecierile, vin și banii, vin toate! Încet-încet, doar să ai răbdare. (...) Și faptul că ești activ, din punctul meu de vedere, contează foarte, foarte mult, mai ales în ziua de astăzi. Să fii activ! Dacă ești activ, lumea știe că ești activ și pentru centrul de la Laz, nu pentru mine. În general, pentru centrul de la Laz. Lucrul ăsta e esențial, pentru că, *asta o fost lupta mea: Lazul să rămână un reper al iconografiei pe sticlă.* (...)

C. I. Ce a sădit, în sufletul dumneavoastră, acest talant? Cum v-a schimbat faptul că ați învățat să pictați?

F. P. Păi, asta o fost schimbarea radicală, pentru că astăzi, cel puțin, nu pot concepe,

cum ar fi fostă ca eu să nu fi făcută lucrul acesta. (...) Ce aş fi fost dacă nu aş fi pictat? Pentru, la mine, cred că 80% din minte e doar în icoană şi îţi arăt telefonul meu. Cred că am vreo 8000 de poze numai icoane. Cel puţin sufleteşte, asta m-o împlinit 100%, ca şi copiii.

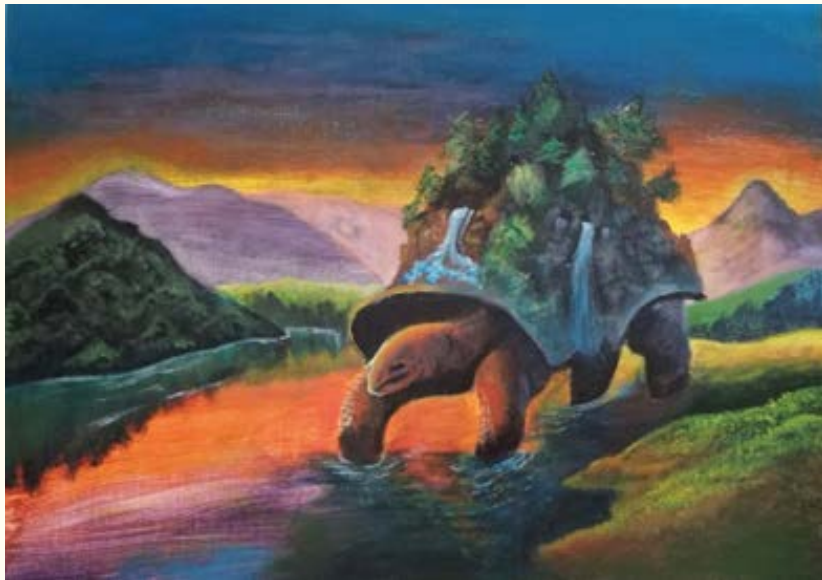
C. I. *Ce sfat aţi da tinerilor iconari, care acum desluşesc tainele picturii pe sticlă?*

F. P. Le pot spune ceea ce le-aş spune tuturor, în orice domeniu: **dacă-ţi place cu adevărat, fă-o, şi fă-o cu determinare şi fă-o cu pasiune şi dă-ţi interesul**, pentru că, în ziua de azi, nu contează că eşti iconar. Poţi să fii orice altceva, poţi să fii mecanic, electrician, se vede diferenţa în momentul când omul pune suflet în ceea ce face şi cu asta basta! (...) Că asta ne lipseşte nouă: încrederea. Suntem tot neîncrezători. Reuşesc, reuşesc, dacă nu, asta e pierderea! Şi dacă ai pasiune, dacă ai determinare, la un moment dat, vor veni şi rezultatele. Eu aşa spun. Asta ţine şi oarecumva de cum vrea Dumnezeu să-ţi deie oamenii în cale. (...) **Vei fi învăţăcel toată viaţa. Tot timpul este câte ceva de învăţat. În momentul în care te-ai plafonat, s-o gătat!**

Însă domnul Poenariu este modelul viu că, acolo unde există voinţă, există şi continuitate. Iar dacă biruinţa este ţelul nostru, ştim, în mod ferm, că lupta este obligatorie. **Vedem lupta iconarului tradiţional, în lumea modernă, ca sursă de inspiraţie şi dăruire.**

Adelina-Cristina Călinoiu

Valentina Horumbă

Sabina Iulia Anisia Babencu

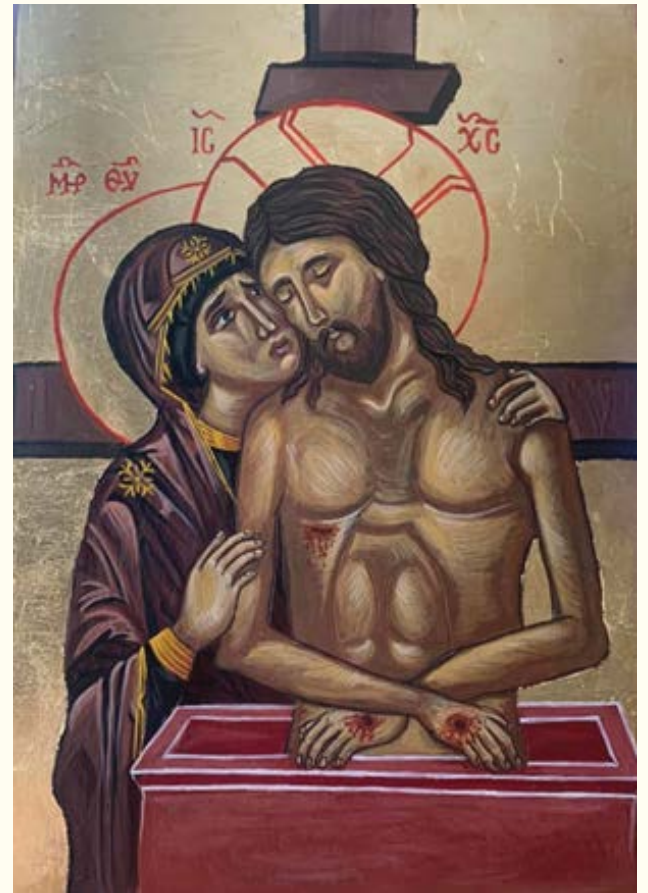
Maria Diana Crișovan

Nicole Anamaria Naghi

Georgeta-Maria Roman

În loc de concluzii...

Cu bucurie, lansăm un nou număr al Revistei de Antropologie Culturală – revista cu numărul 7. Prin această revistă, încercăm și să dezvoltăm competențele transversale ale studenților, la început de mileniu III. În zilele noastre, vorbim din ce în ce mai mult despre importanța acestui tip de competențe, pe care tinerii au nevoie să le dobândească, pentru a fi pregătiți să ia în piept o lume în care apar meserii de neimaginat cu ceva timp în urmă. Muncă în echipă, colaborare, rezolvare de probleme, analiză, interpretare, sintetizare a informațiilor, creativitate, simț artistic, curiozitate, perseverență, flexibilitate, planificare, adaptabilitate, inițiativă, colaborare, comunicare scrisă și orală, ascultare, responsabilitate, cunoștințe de tehnologie a informației și a comunicațiilor, cunoștințe multiculturale, raționament, toate acestea sunt competențe pe care considerăm că Revista de Antropologie Culturală (și cercetarea de teren în domeniul antropologiei culturale) le dezvoltă. Membrii echipei de redacție sunt la o primă experiență de acest gen – comitetul de redacție se modifică în fiecare an, revista având o apariție anuală. Totul se construiește de la zero – de la design-ul revistei, până la conceperea articolelor, bazate pe o cercetare de teren. Majoritatea celor care publică în revistă sunt la primul lor articol.

Revista din acest an conține 19 articole, cu subiecte originale, realizate, în marea lor majoritate, de studenții din anul II, de la specializările *Conservare-Restaurare*, *Studiul Patrimoniului și Managementul Bunurilor Culturale* și *Istorie*, din cadrul Departamentului de Istorie, Patrimoniu și Teologie Protestantă, Facultatea de Științe Socio-Umane, Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu. Articolele din acest an sunt împărțite în 7 tematici: *Lumea de dincolo*, *Crăciunul*, *Influențe occidentale*, *Comunitatea ca familie*, *Tradițiile în detaliu*, *Taine de familie*, *Nunta*. Articolele prezintă subiecte foarte interesante, care sperăm să vă surprindă și să vă bucure. La rubrica *Să descoperim personalități din domeniu*, vă prezentăm un interviu cu Florin Poenariu din Laz, Tezaur Uman Viu, în domeniul pictură pe sticlă, cel mai tânăr TUV din România.

Partea a doua a publicației noastre cuprinde minunate lucrări artistice ale talenților noștri studenți.

Felicitări membrilor comitetului de redacție (anul acesta format din 7 studenți din anul II, de la specializarea Conservare și Restaurare), autorilor de articole și mulțumiri speciale Mariei Crișovan, cea care a realizat desenele de pe copertele RAC 7, dar și Georgetei Roman pentru organizarea materialelor RAC 7. Vă invităm să descoperiți ultimul număr al Revistei de Antropologie Culturală, pentru care îi felicit, din toată inima, pe studenți! Bravo!

Mulțumim tuturor celor care ne-au susținut în demersul nostru. Mulțumiri Doamnei Profesoare Sultana Avram pentru susținerea constantă.

Menționăm faptul că Revista de Antropologie Culturală poate fi citită și în format electronic la: <https://magazines.ulbsibiu.ro/rac/> alias <https://reviste.ulbsibiu.ro/rac/ro/>

Lect. univ. dr. Maria Șpan

